

dact. THEODORU

ALĒȘ, adv., s. n. l. A d v. (Învechit, numai în expresia) A se pune aleș = a se pune la pândă. Cels ce și va zăloga casa sa la om ucigătoriu, pentru ca să pui aleș acolo, să păzească pre vrăjmasul său când va trece,... să va certa ca și un ucigătoriu. PRAV. MOLD. 172. Wreticii... puindu-se aleș la locuri strimte și pomoroase, pre unde avea obiceiul sfintul a trece... DOSOFTEIU, ap. TDRG.

2. S. n. Pândă, cursă. Aleșu seu aleși = subseasa, insidie... die Nachstellung, der Lauern, der Hinterhalt. LB, cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 97. / (Regional) Rociu sau plasă de pescari. VICIU, 94.

[Pl. (2) -lesuri.]

- Din prep. a (=la) și leş, pândă (cfr. lesben allani "a sta la pândă"). Adverbul a-leş a fost substantivat ca și a-murg a-chindie etc.

ALĒȘĂTOR s. m. (Învechit) Boier de divan însărcinat cu hotărnicirea moșilor. Loșofăt mare, giudecător și aleșător de ocini. URŢCHE, LET. I 104/3. [Pl. -tori.]

- Derivat dela alege cu suf. -ător.

ALĒȘĂTURA s. f. l. Alegere. Aleşătura = electio. ANON. CAR. / Hotărnicire. Mi-au ales partea mea din locul Plopesnilor... și la această aleșătură au fost din răzeși... Tolondan... și Miron (a. 1706). URICARIUL, XXIII 267.

2. Alegerea părului în cărare, în codițe. COSTINESCU.

3. (Mai ales la pl.) Desen, florile dintr'o țesătură. Am

admirat noua brână de piatră [a bisericii], săpată întocmai ca
alesăturile unei bogate cămăși țărănești. ODOBESCU, II 503. /
 Flori și desene ornamentale (în felul celor țesute), sculptate
 în piatră, lemn etc. Grățioasele alesături sculptate pe piatră.
 id. II 512. / Țesătură împodobită cu flori și cu desene. Două
rochii de alesătură (a. 1797). URICARIUL, XVI 275. Scoarțele și
alesăturile ce fac podoba casei. VLAHUȚĂ, ap. CADĂ. Se pot alege
ineă nu numai covoare, ci orice fel de țesătură și nu numai...
alesături din războiu, dar uneori și cusăturile cele figurate
se cheamă alesături de mână. HEM. 584. Alesăturile ei Mare cu drag
le privei. POP., ap. LIT. XIII 279.

[Pl. -turi.]

- Derivat dela alega cu suf. -ătură.

ALFĂSIDĂ s. f. v. alfăsidă.

ALFĂȘTÂNCA s. f. sg. (Mold.) Un fel de stofă de bumbac, stam-
 bă. Am să cumpăr o rochie de halastâncă Floricăi; da, știi !..
să-ți iee ochii cale de o-poștă. ALEXSANDRI, T. 181. Cu rochia
de-alfăștâncă. SEVASTOS, C. 7. [și : alfăștâncă (MAT. FOLK. 1209),
halastâncă, alfăștâncă (CADĂ) s. f.]

- Din rus. holstinka = "pânză de Holstein".

ALFĂȘURĂ s. f. = a l e s ă t u r ă (2). COSTINESCU.

[Pl. -suri.]

- Derivat dela alega cu suf. -ură.

ALĒSŪ¹ vb. IV. v. leşui.

ALĒŞVERIŞ s.n. v. aliavaria.

ALĒTIU s. (Transilv.) (Numai în l o c. a d v.) în (sau de) alătui = în preajma, în apropierea (cuiva sau a ceva). Vulpea umblă de alechiu găinilor. H. BRAN, TRIBUNA, 1889, 482. Ce îmblați în alestu codrului ? T. PAPANAGI, M. 213. Nu-l pot suferi în alestiul casei mele. DR. IV 751. / (Cu valoare a d w e r b i a - l ă) Mă duc alechiu Someşului. H. BRAN, TRIBUNA, 1889, 482. [şi : aleătu, alēchiu s.]

- Din magh. elölt înainte.

ALĒTŪ¹ s. (Numai în l o c. a d v.) în alētutu = a l e t i u.
În alētutu estui codru. T. PAPANAGI, M. 122.

- Derivat dela alătui cu suf. -ut.

ALĒU¹ interj. v. alesu.

ALĒU² s.n. (Transilv.) Arvună. LB., cf. POMPILIU, BIH., FRÂNCU-CANDREA, M. 97. JAHRESBERIC 325. / Amanet. Du-ți bađe, domul cu tine, Nu-l lăsa de-alău cu mine. POP. ap. HEM. 694. [şi : alău adv.]

- Din ung. elö(-penz) idem.

ALĒVEŞ s.n. Poşârcă. learcă, vin scru. PONTBRIANT. [pl. veşuri.]

- Cf. ung. alevesedik, "se turbură, se impute" (elaves "turbure").

ALEVIN s. m. Pui de pește. pestisor. Suiau... coloane
de alevini, care abia atunci intrau în viața lacului. SADOVEANU,
 N. F. 74. [Pl. -vini.]

ALEXANDRIN, -A adj. 1. De la (din, ca la) Alexandria, din
 vremea înfloririi Alexandriei (din Egipt). Epoca alexandrină. Li-
teratura alexandrină. Filosofia alexandrină. / (S u b s t a n -
 t i v a t, m). (Metr.) Versul francez clasic de 12 silabe, cu ca-
 sură după silaba a șasea. Mărturisesc că a trebuit să număr si-
labele ca să mă conving că [versul de șaseșprezece silabe] nu
este un alexandrin. MACHDONSKI, Op. IV 46.

- N. din fr. alexandrin idem.

ALEXANDRIT s. n. Varietate de crisoberil de culoare ver-
 de, folosită ca piatră prețioasă. LEX. TEHN. [Pl. -drite.]

- N. din fr. alexandrite, germ. Alexandrit idem.

ALEZĂ vb. I. (Mec.) A prelucra (cu alezorul) interiorul
 unui cilindru, măbindu-i diametrul ; a șlefui (la alezor) o gau-
 ră conică sau cilindrică, șfredelită mai întâi în chip rudimen-
 tar cu burghiul. LEX. TEHN. [Prez. ind. alezez.]

- N. din fr. aléser idem.

ALEZAJ s. n. 1. Operația de lărgire sau de modificare
 a formei interioare a unui cilindru sau a unei găuri cilindrice
 făcută într' o piesă de metal. LEX. TEHN.

2. Diametrul interior al unui cilindru. ib.

[Pl. -zaje.]

- N. din fr. alésage idem.

ALIZĂRE s. f. Acțiunea sau faptul de a aleza; alezaj.

[Pl. - zări.]

- Abstract verbal al lui aleza.

ALIZĂT, -A adj. (Despre cilindrii motorilor cu explozie) Care a fost sau este prelucrat (de alezorul) ; șlefuit (la alezor). Calibrul unei găuri alezate nu depinde numai de diametrul alezorului. ORBONAS, MFC. 251.

- Participiul lui aleza cu valoare de adjectiv.

ALIZOR s. n. (Mec.) Unealtă (conică sau cilindrică) prevăzută cu dinți puternici și tăietori, servind la alezaj. LEX-TEHN.

[Pl. - zoare.]

- N. din fr. alésoir idem.

ALIZUI vb. I. T r a n s. (Regional) A blestema. ȘEZ. XXI 101. [Prez. ind. alizuiesc.]

ÁLFA¹ s. m. invar. 1. Numele primei litere a alfabetului grecesc.

2. F i g. Inceput. Fu sânt Alfa și Omega, ce să zice începutul și sfârșitul. N. TESTAMENT (1648), sp. HEM. 864. El [Toderasc Visternicul] era alfa și omega atunci în țara Moldovei. NECULCE, LIT. II 252 / 3.

- Din grec.

idem.

ALFA² s. m. sg. 1. (Bot.) (Stipa tenacissima) Plantă exotică din familia gramineelor din a cărei tulpină flexibilă se împletesc frânghii, rogojini etc. sau se fabrică hârtie. DICȚ.

2. Un fel de hârtie de calitate superioară, fabricată din plante alfa. Din această carte s'au tras 50 de exemplare pe hârtie alfa, numerotate dela 1 la 50.

- N. din fr. alfa idem.

ALFABÉT s.n. Totalitatea literelor așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază, ale unei limbi. Cf. a l f a v i t a, a z b u c h e. Slovă din alfabetul civilian. C.NE. GRUZZI, I 8-9. / Sistem convențional de (alte) semne speciale pentru sunetele cuvintelor unei limbi sau sunete muzicale. Alfa-betul Morse. Alfabet cifrat. / (Muz.) Sistem de notație a sunetelor muzicale. T. POPOVICI, D.M. [Pl. -bete.]

- N. din fr. alphabet, lat. alphabetum idem.

ALFABETĂR s.n. (Rar) Listă alfabetică, repertoar. IORDAN, L.R.A. 164. [Pl. -tara.]

- Derivat dela alfabet cu suf. -ar.

ALFABETIC, -A adj. În ordinea literelor alfabetului. Tălcuire de visuri, coordonate alfabetic. EMINESCU, N. 45. Scara alfabetică... constituie o adevărată scară muzicală. MACEDONSKI, O IV 77.

- N. din fr. alphabetique idem.

ALFABETICEȘTE adv. (Învechit) În mod alfabetic.

- Derivat dela alfabetic cu suf. -este.

ALFABETIZĂ vb. I. A învăța să citească și să scrie pe adultă; fără aceste cunostințe, a învăța carte pe un analfabet; a combate

analfabetismul și a-l lichida. [Prez.ind. alfabetizez.]

- N.din fr. alphabetiser.

ALFABETIZARE s. f. Acțiunea sau faptul de a alfabetiza. Se vor înființa cursuri de alfabetizare... pe lângă toate școlile elementare. LEG. FC. PL. 448. [Pl. -zări.]

- Abstract verbal al lui alfabetiza.

ALFABETIZAT, -Ă adj. Care a fost învățat să scrie și să citească. Numărul celor alfabetizați în cursul anului 1949 va atinge cifra de cel puțin 400.000. LEG. FC. PL. 448.

- Participiul lui alfabetiza cu valoare de adjectiv.

ALFAVITĂ s. f. sg. (Învechit) l. Alfabet. Alfavita di'ncea put a citi și buchele din capăt a prociti începură. CANTEMIR, ap. HEM. 864. Stihurile din octoib ciale după alfavita. MINEIUL (1776) 67 l.

2. Abecedar. Cf. a z b u c h e, a z b u c o a v n ă, b u c o a v n ă. Dumneata vrei să mă batjocurești, să mă pui la alfavita. C. NEGRUZZI, I. 9.

- Din n. grec. (numele celor dintâi două litere ale alfabetului grec).

ALFIOR s. m. (Bot.) (Regional) Nume de plantă nedefinită mai de aproape, probabil alior. Frunză verde de alfior. POP., ap. HEM. 891. Geaba, puică, mă măngăi, Cubgutui, cu alămăi... Geaba, bađe, mă dezmierzi, Cu alfiori și mere verzi. POP., ap. HEM. 891. [Pl. -ori.]

ALGĂ s. f. (Bot.) Plantă criptogramă, felozită care crește în apă și în locuri umede; servește la îngrășarea pământului și la prepararea iodului. Printre maghernițele rare, [marinarul înneost] se'ndepărta umil și stâns cu sufletul ucis de mare și-n rest de alge'n pumnul străns. LĂSNEA, I. 111. Oasele lui [ale monstrului marin mort] albesc lângă munți. I-au smult păsările carnea înc'aburind și algele cu fișce val tresărind, s'aundepărtat. ISANOS, T. L. 76. [Pl. alga.]

- N. din fr. algues idem.

ALGĂCI interj. (Regional) Cuvânt cu care se îndeamnă caii la treac când se întorc împrejurul porueni din mijloc. No algăci, algăci cal. ION CR. XIII 114.

ALGEBRĂ s. f. (Mat.) Disciplină matematică, în care se studiază legile celor patru operațiuni aritmetice, independent de valorile numerice, cifrele înlocuindu-se prin litere. LIX. TEHN. Știm fără de algebră, câți bani sunt într'un leu. C. NEGRUZZI, II 178. / (C o n o r e t) Manual (sau carte) după care se învață (în școli) disciplina algebrei. DĂ-mi, te rog, algebra ta! [Ac-centuat și álgebră. / Pl. -gebre.]

- N. din fr. algebre idem.

ALGEBRIC, -A adj. (Mat.) De algebră, care privește algebra. O expresiune algebrică este o întrunire de mai multe litere, legate... prin semnele operațiunilor fundamentale. CULIAN, A. 4. [și : (Transilv., după germ. algebraisch) algebrăic.]

- N. din fr. algébrique idem.

ALGEBRICĂȘTE adv. (Mat.) În mod algebric, pe cale algebrică.

Problema dată să se rezolve algebriceste.

- Derivat dela algebric cu suf. -este.

ALGID, -A adj. (Med.) Care se caracterizează printr-o răceală mare a trupului, care dă senzația de frig. Febră algidă.

- N. din fr. algide (= lat. algidus, de la algere, "a-i fi frig cuiva").

ALGORITM s.n. (Mat.) Tip de notație proprie unui anume fel de calcul. Algoritmul calculului integral. / Sistem de notație simbolică (în felul celei algebrice) a noțiunilor și raporturilor dintre ele. Algoritmul funcțiunilor judecătii. [Pl. -ritma.]

- N. din fr. algorithmes idem.

ALGORITMIC, -A adj. Întemeiat pe algoritm. Logică algoritmică.

-N din fr. algorithmique idem.

ALI vb. IV. I n t r a n s. (Gorj) A se grăbi. JAHRESBER. VII 82. [Přez. ind. alesc.]

- Din germ. eilen idem.

ALIA vb. I. T r a n s. și r e f l. l. A (se) uni, a (se) întovărăși prin legământ reciproc (în vederea unei acțiuni politice sau militare etc.) Dimitrie Cantemir... se alie cu Petru al Rusiei; dar nenorocita campanie de la Prut zădărnici planurile sale. C. NEGRUZZI, I 277. / A se întovărăși cu cineva ; (t r a n s.)

a lua pe cineva de partea sa, a-l face pãrtas la ceva. Oamenii muncii se aliazã contra exploatatorilor. Si-a aliat la acțiunea lui oameni de caracter. / F i g. A (se) (intr)uni. În omul acesta s'a aliat binele cu rãul și deșteptãciunea cu necinstea. / A intra în raport de rudenie cu cineva, prin cãsătorie, a se încusori. Prin cãsătorie sa, s'a aliat cu cele mai mari familii din țarã.

2. (Ind.) A împreuna, a amesteca prin topire douã sau mai multe metale. Spre a-l face mai durabil, aurul se aliazã, în monete, cu aramã.

[Prez. ind. aliez.]

-N din fr. allier idem.

ALIAGIU s. n. v. aliaj.

ALIAJ s. n. (Chim., Ind.) l. = aliera.

2. (C o n c r e t.) Produs omogen sau eterogen, rezultat din soluția a douã sau a mai multor metale sau a unor metale cu metaloide care prezintã și caractere metalice. LEX-TEHN. Douã sau mai multe metale amestecate împreunã prin topire formeazã un aliaj. CLIMESCU, A. 259. (Prin) aliajiu... uneori se înțelege arama, ce se pune pe lângã aur sau argint la monete. I. PANTU, C. C. 288. / F i g. Tradițiunea... desbrãcãnd-o de orice aliajiu strãin, nu minte. HASDEU, I. C. 18.

[Pl. -aje și -ajuri./ și : aliajiu(-rii).]

- N. din fr. alliage idem.

ALIANȚA, -A adj., s. m. și f. v. aliat.

ALIANȚA s. f. Tovãrãșie (politicã, militarã etc.) care se leagã, pe baza unei înțelegeri (sau a unui interes ori scop comun)

între două sau mai multe persoane, partide, state etc. [Dacia]
nație scitică liberă și vitează... care învingând pre învingăto-
rii lumii... căuta până'n fundul Asiei alianța regelui Partilor
 C. NEGRUZZI, I 200. Alianță : să întărim alianța cu țărăimea
muncitoare ! : sprijinindu-se pe țărăimea săracă și în alianță
cu țărăimea mijlocasă, classa muncitoare poate fi sigură de vic-
torie... IORDAN, I. R. 19. Și au predicat împăciuirea între clase,
alianța între lup și miel. VITNER, CR. 39. Nu bani, ci idei și sân-
sânge vărește în comun la baza alianței noastre. GALAN, Z. R. 333.
Problema alianței între muncitorime și țărăime a fost... una din
problemele... politicii noastre. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 39. Suntem în
strânsă alianță cu marea noastră vecină Uniunea Sovietică. ANA
 PAUKER, DEM. POP. 9, cf. id. CUV 15, 23 Aug. 14. Puterea politică a
trecut definitiv în mâinile clasei muncitoare în alianță cu ță-
răimea muncitoare. V-LUCA, CUV. 16. cf. id. BUG. 9. Aparatul de stat
burghezo-mosieresc... avea misiunea să împiedice... înfăptuirea
alianței... dintre muncitorime și țărăimea muncitoare. T. GHEORGHE-
 CU, RAIONAREA 11. Alianța dintre muncitori și țărani luase for-
ța unei alianțe militare. STALIN, D. L. 23, O altă alianță imperia-
listă era alcătuită din Germania, Austro-Ungaria și Italia. I. P. C
 (b) 224. Cea mai importantă sarcină a partidului este asigurarea
alianței trainice dintre classa muncitoare și țărânul mijlocas
în opera de construire a socialismului. ib. 388. În desfășurarea
acestei politici de clasă, se întărește alianța între classa mun-
citoare și țărăimea muncitoare și slăbesc pozițiile economice și
și influența chiaburimii asupra satelor. CONTEMPORANUL, S. II,
 1948, nr. 104, 13/4. Lenin și Stalin au pus într'un fel nou proble-
ma alianței între proletariat și țărăime sub conducerea prole-
tariatului. id. nr. 105, 1/1. Sindicatetele de salariați agricoli
joacă un rol important în cimentarea alianței între classa munci-
citoare și țărăimea muncitoare. SCÂNTEIA, 1949, nr. 1320. [Pl.
-anța / și : (învechit) alianțe (pl. -ții.) s. f.]

ALIANTȚĂ s. f. v. alianță.

ALIARE s. f. v. aliere.

ALIAT s. n. (Despre metale) = a l i e r e (2). Aliatul metalelor se face prin topire. [Pl. -taturi.]

- Abstract verbal al lui alia.

ALIAT, -Ă adj., s. m. și f. I. A d j. I. Unit sau întovărășit prin legământ reciproc. Puterea populară în țara noastră a fost cucerită... de muncitorimea aliată cu țărănimea muncitoare. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 15. / Unit sau înrudit prin căsătorie.

2. (Industr.; despre metale) Împreunat sau amestecat prin topire. Oțeluri speciale aliate. LEC. EC. PL. Aur aliat cu argint.

II. S u b s t. I. (Despre persoane, colectivități, clase, state etc.) Persoană (partid, stat etc.) unită sau întovărășită prin legământ reciproc (sau prin alianță). Era aliat (tovarăș împotriva vrăjmașilor lor) cu dînsul și prieten credincios. GORJAN, H. I III. Un june... fiu a unui vechiu amic și aliat a lui Radu, veni la Cotnar. C. NEGRUZZI, I 107. Datorită pozițiilor politice deținute de proletariat și de aliații săi... capitalismul este îngrădit. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 26. Una din problemele care va trebui să preocupe Partidul este problema întăririi relațiilor cu aliații proletariatului. id. ib. 39. Lenin... a definit rolul țărănirii ca aliat al clasei muncitoare. I. P. C. (b) 31. Țărănimea este aliatul firesc al proletariatului. ib. 91. Lenin... a rezolvat paranteza din formula dictaturii proletariatului în ce privește problema aliaților proletariatului [clasele exploa-

tate neproletare]. SCÂNTEIA, 1949, nr. 1330. Marea noastră aliată și prietenă, Uniunea Sovietică.

2. Persoană (sau familie) înrudită sau unită prin căsătorie. R. se unește cu aliantul său. BELDIMAN, N. P. I 65.
Nu putea ajuta pe soții și alianții săi. ȘINCAI, HR. II 26/32.

[Pl. -ați, -ste. / și : (invechit, ad. II, 2) aliant.]

- Participiul lui alia cu valoare de adjectiv.

ALIBÍ s. n. (Jur.) Faptul de a se găsi alurea, în altă parte decât la locul unde s'a săvârșit o crimă sau un delict. Acuzatul a putut stabili un alibi. [Pl. -biuri. / și : alibiu s. n.]

- N. din fr. alibi idem.

ALIBIU s. n. v. alibi.

ALIBZI vb. IV. T r a n s. A potrivi la margine două scânduri (a "reteza șindrile" CHEST. II 237/39) astfel ca nici-una din ele să nu fie ieșită în afară. ARH. OLT. XXI 257, cf. CHEST. II 236/72. [Prez. ind. alibzesc.]

ALIBZIRE s. f. Acțiunea de a alibzi. Alibzirea șindrilelor. [Pl. -ziri.]

- Abstract verbal al lui alibzi.

ALIBZIT s. n. = alibzira [Pl. -zituri.]

- Abstract verbal al lui alibzi.

ALIBZIT, -A adj. (Despre scânduri, șindrile etc.) Potri-

vit. (sau retezat) la margine. Sindrilele nu-s alibzite bine.
CHEST. II 236/72.

- Participiul lui alibzi cu valoare de adjectiv.

ALIC s.n. (Mai ales la pl.) 1. Bucată mică de țiglă care se întrebuintează la zidit. TDRG. 479.

2. Grăunte mărunț de plumb cu care se încercă pușca pentru vânărea animalelor mici. Sânt alice mici, frantuzeste "cendrée" și alice mari, frantuzeste "chevrotines". IM. Vine un moment al anului, când de odată, vânătoarea se închide. Atunci... nu mai auzi... pocnetul ierbei de pușcă și șuerătura alicelor.

ODOBESCU, II 37. Toate păsările îi treceau pe la nas. În zadar el le alunga cu haliciurile prin văzduh. ALECSANDRI, la HEM. 865. Fasolele coconete au bobul ca o halică. PAMFILE, A. 184. Am simțit pe fruntea mea... picăturile ploii ca niște halice. SAODVHANI, V.F. 182. Sufletul ăsta... De ace și alice... De lacrimi este greu. BENIUC, V. 147. Alicele mi-au trecut pe la urechi. DUMITRIU, B.F. 39. Am o coală de hârtie Subt coală multe haliciuri, Subt haliciuri pârșăiță ? (Păpusoiul). GOROVHI, C. 277.

[Pl.-lice. / și : alică s.f. , halică s.f. , Mold. haliciu(-ciuri) s.n.]

- Din n. gr.

"pietricică".

ALICĂ^v s.f. v. alic.

ALICĂRI^v s.f. Spărturi de pistră sau de cărămidă, întrebuintate la construirea drumurilor. LEX. TEHN. [Pl.-rii.]

ALICÍ^l vb. IV. R e f l . l. (U n i p e r s .) "A se cunoaște un lucru mai distinct dintre altele" RADULESCU-CODIN. Nu văd

nimic decât, uite, în partea asta... mi se aliceste albind ceva,
dară nu știu ce este, că nu mi s'alege, fiind prea departe. IS-
 PIRESCU, L. 336.

2. (Despre vreme) A se îndrepta (RADULESCU-CODIN),
 a se face bună.

3. (Despre om) A se îndrepta după boală. ib.

- [Prez.ind. alicesc.]

- Pentru etimologie cf. l i o ă r i.

ALICI² vb. IV. T r a n s. I. (Despre tencuială) A o întâ-
 ri prin faptul că se amestecă în ea mici bucăți de țiglă. TDRG.
 479.

2. A atinge o pasere cu o alică. [Pușca] cu care ali-
ceste copiii când fură prune. SAODVEANU, M. C. 36. Am tras cam
de departe în prepețită; se vede că de-abia am alicit-o, că n'a
picat. Com. I. A. RĂDULESCU (Buzău).

[Prez.ind. alicesc.]

- Derivat dela alic.

ALICIRE s. f. Acțiunea de a alici² (1) și rezultatul ei.
Unii... mai aruncă în soel strat de pământ bucăți de cărămidă
și de piatră și preste acestea dau un al doilea strat de pământ.
Această operațiune..., [pe care] țărani [o] numesc "alicire",
ieșă pământul aruncat pe pereți și asigură soliditatea pereți-
lor. MANOLESCU, I 22. [Pl.-ciri.]

- Abstract verbal al lui alici².

ALICNEALA s. f. v. linneală.

ALICNI vb. IV. I n t r a n s. A schiopăta puțin. C. V.
 1950, nr. 4, 15. Îmi oam alicnește iapa de piciorul stâng. C. V. 1950.

nr. 4,15. După tratamentul reumatismului tot mai alicnesc de picio-
rul stâng. Com. V. C. ȘOAREC (P. Neamț). [Prez. ind. alicesc.]

ALICOTĂ adj. f. (Mat. ; numai în legătură cu s u m ă sau p a r t e) Care se cuprinde, în mod exact, de un număr a-
numit de ori, într'o cantitate dată. Suma alicuotă pentru fiecare
din cele 5 impozite directe. I. IONESCU, D. 124. [Muncitorul] ar
trebui să muncească în medie aceeași parte alicuotă a zilei, ca
producă valoarea forței sale de muncă. MARX, C. I 216. Părțile ali-
cote ale lui 8 sunt : 1,2,4. [și : aliquotă (după fr.) aliquotă
adj. f.]

- N. din fr. aliquote idem.

ALICUOTĂ adj. f. v. alicotă.

ALIDADĂ s. f. (Top.) Instrument care servește la măsurarea
unghiurilor (LEX. TEHN.) sau la ridicarea planurilor și care con-
stă dintr'o riglă, având la cele două capete câte o placă per-
pendiculară pe ea, una prevăzută cu o crăpătură verticală, iar
cealaltă cu o găurice prin care se vizează obiectele a căror di-
recție trebuie determinată. Mișcarea unei liniuțe metalice, care
poartă numele de alidadă... CULIAN, C. 12. [Pl. -dade.]

- N. din fr. alidade idem.

ALIEĂ vb. I. T r a n s. (Regional) A da, a îndestula (pe
cineva cu ceva). [Măicuța lui (cutare)] însainte le iesie Cu'n
colac de grâu curat... Din colac parte le fac, Din vin mesa aliea.
PASCULESCU, L. P. 52. [Pronunț. -li-e-a. / Prez. ind. aliesc.]

ALIENĂ vb. I. l. T r a n s. (Jur.) A trece altuia dreptul de proprietate asupra unei posesiuni (prin vinderea, cesiune etc.), a înstrăina, a da altuia.

2. F i g. R e f l. A se înstrăina parcă de sine însuși, a-și pierde mințile, a se zminti.

[Pronunț. -li-e-na. / Prez. ind. alienez.]

- N. din fr. aliéner, lat. alienare.

ALIENABIL, -Ă adj. (Jur.) Care se poate înstrăina (prin vânzare, cesiune etc.) Bunurile dotale nu sunt aliensabile decât cu viza tribunalului. Bunurile Statului sunt inalienabile.

- N. din fr. alienable idem.

ALIENABILITATE s. f. Calitatea unui lucru de a fi alienabil, de a putea fi înstrăinat.

- N. din fr. alienabilité idem.

ALIENARE s. f. l. (Jur.) Înstrăinare (a unei proprietăți a unui bun).

2. (Pat.) (Complit prin "mintală") Înstrăinare de sine însuși, formă a nebuniei, manifestată prin zăpăciră minții, smintire. [Pl. -nări.]

- Abstract verbal al lui aliena.

ALIENAT, -A adj., s. m. și f. I. A d j. l. (Jur.) Înstrăinat, vândut altuia. Vânzări silnice ale proprietăților, alienate cu jumătate din prețul lor normal. I. IONESCU, P. 135.

2. (Pat.) Smintit, nebun. Este imposibil să se stabilească [în arta burgheză modernă formalistă] care este opera

artiștilor alienați mintali și care este opera celor care simulează nebunia. KEMENOV, C.68.

II. S u b s t. (Pat.) Persoană alienată (I,2). Institut de alienați = ospiciu de nebuni.

- Participiul lui aliena cu valoare de adjectiv.

ALIENĂȚIE s. f. 1. = alienare. CADR.

2. (De obicei complinit prin "mintală") Zminteală, nebunie. Alienație mintală. [Pl. -nații. / Si : (rar) alienatiune s.f.]
-N. din fr. aliénation idem.

ALIENATIUNE s. f. v. alienație.

ALIENIST, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) specialistă în bolile mintale. Medic alienist. = un alienist cunoscut.

-N. din fr. aliéniste idem.

ALIEPTĂ vb. I. v. aliepta.

ALIERE s. f. 1. Acțiunea sau faptul de a (se) alia; unirea întovărășirea prin legământ reciproc. Alierea clasei muncitoare cu țărănimia muncitoare este cheazăia reușitei revoluției socialiste. / Încusorire, intrarea în legături de rudenie. Din alierea familiilor noastre vor rezultă descendenți sănătoși și capabili.

2. (Ind.) Împreunarea sau amestecarea metalelor prin topire. De aici s'a născut probleme economisirii acestor metale...

prin întrebuințarea altor elemente de aliere ce se găsesc în cantități mai mari și care să dea aliaje. IOANOVICI, TEHN. 197.

[Pl. -lieri. / și : aliare s. f.]

- Abstract verbal al lui alia.

ALIFIE s. f. Unsoare întrebuințată ca leso, sau ca pomadă, cosmetic etc. și-i spală ranel[e] lui și-i pus[e] unsoare alifie, și-i purta pe mâinile lui. COZMA (.1692), ap. GCR. I 304/34. Unghile pestelui luând, în laptele aspidiei le fierbe..., carile în chipul alefiului, făcându-se..., pre la rane te unge. CANTEMER, IST. 254. Piatră bună pentru făcut alifie de obraz... și alte otrăvuri. CREANGĂ, P. 112. Arată-le să mai lase focului frunzișoara și alifiia de pe față. JIPESCU, O. 1321 De păduchi e bine să spălăm vite cu zamă de duhan, ori cu alifii de la spiterie. ȘEZ, IV 124. Din inima-tiiei miruri, alifii. TOMA, C. V. 225. Să ne ploconim înaintea curioșiei sale și s'o întrebăm ce alifii întrebuințează de are mâni de catifea. SADDVEANU, P. M. 214. [Pl. -fii. / și : alefie s. f. LB.; (învechit) alefi(-fii) s. n.]

- Din n. gr.

idem.

ALIFIÓS, -OASA adj. Unsuos. (F i g.) Cuvintele ce ies din gura sa sânt alifioase ca șerbetul de trandafir. D. ROSETTI, ap. TDRG. 479.

- Derivat dela alifie cu suf. -os.

ALIGATOR s. m. (Zool.) Un soiu de crocodil care trăiește în fluviile Americii. Cf. c a i m a n. [Accentuat și : aligátor. / Pl. -tori.]

- N. din fr. aligator idem.

ALIGNI¹ vb. IV. I n t r a n s. unipers. (Neobişnuit)

A adia. SĂ mă'ngroape lângă strungă, Fluieraş de-argint frumos,
SĂ-mi pui'e'n plasă'n gard jos, Si vântul a aligni Fluieraşul s'a
porni, Şi s'a porni s'a cânta, Oiţele or sbiera... SEWASTOS, C.
 296.

- Etimologie necunoscută. (Cf. ung. legyezni "a da din
 coadă, a face v"nt" şi legvienteni "a atinge uşor").

ALIGNI² vb. IV. v. lihni.

ALIGORIĖ s. f. v. alegoris.

ALIHNEĖALA s. f. v. lihneală.

ALIJVERIS s. n. v. alisveris.

ALILODIDACTIC, -A adj. (Învechit, despre şcoală) în care e-
 levii se învaţă unii pe alţii, sub conducerea profesorului. A-
ceasta era societatea... al cărei scop era înfiinţarea de şcoli
alilodidactice. I. GHICA, ap. CADĖ.

- Din gr.

idem.

ALINIĖIA interj. v. alului.

ALIMAN¹ s. m. v. liman.

ALIMAN² s. m. sg. (Numai în expresia) A ajunge la aliman = a
 nu mai fi chip de scăpare, a fi la mare strămoare. CIHAC, II 633.

- Sensul original pare a fi : "a ajunge la hotărîrea de a fi haiduc", ceea ce într-o vreme era identic cu "a nu mai ști încătrău". Aliman poate fi turc. alaman, "hoț de codru, haiduc", derivat din almak "ieș (sau sârb slaman, cu același sens, împrumutat și el din turcește). Cf. a l i m ă n i, a l i m ă n ă.

ALIMANĂ vb. I. v. alimăni.

ALIMANI vb. IV. R e f l. A se pripăși, a se stabili într-un sat (RĂDULESCU-CODIN); ă se aciui, a se agești. S'a alimănit p'aci. S'a alimănat pasărea acolo. Lumea multă s'a alimănat.

JAHRESBER, VIII 314. [Prez. ind. alimănesc. / Si : (cu schimb de conjugare) alimăneș vb. I. (prez. ind. xalimănez) CADE.]

- Derivat din aliman. Haiducii, după ce se lăsau de hoțit, se stabileau adeseori în sate străine, ca să li se piardă urma.

ALIMANIT, -A adj. 1. Care s'a alimănit; nenorocit, ajuns la aliman. Cf. JAHRESBER. VII 82.

2. (Regional) Afurisit, îndrăcit, drăcos. (În blesteme de mamă) Fir'ar alimănit să fie! HEM. 872. W alimonit din naștere. RĂDULESCU-CODIN.

[si : alimonit, -ă adj.]

- Participiul lui alimăni cu valoare de adjectiv.

ALIMENT s. n. Substanță care servește la hrănire, hrană (la propriu și la figurat). Si ce s'ar face popii, de-ar fi să nu murim ?... Dar Raiul și chiar Iadul, căzând în faliment. Si depunând bilanțul din lipsă de aliment ? MACEDONSKI, O. I 43.

2. (Jur., la pl.) Mijloace de traiu (acordate prin tribunal pentru întreținerea părinților, soției divorțate, copiilor născuți din părinți divorțați etc.) Copiii sânt datori a da alimente tatălui și mamei lor și celorlalți ascendenți care se vor afla în lipsă. HAMANGIU, C. C. 54.

[Pl. -mente.]

- N. din fr. aliment idem.

ALIMENTA vb. I. 1. T r a n s. și r e f l. A (se) hrăni, a(-și) da hrană. Mama e datoare să alimenteze bine copilul, ca să crească și să se dezvolte normal. / A (se) aprovizionează(-și) furniza, a(-și) asigură cele necesare; a (se) întreține. Bătrâna se aplecă să alimenteze slaba lumină a candeliei. FILIMON, ap. CADĂ. Apele cristaline din munte... alimentează râul tulbure din șes. IBRAILEANU, A. 77. Trei izvoare... ar alimenta critica literară și i-ar determina valențele. VITNER, CR. 6. Liberalii trădători... alimentau cu bani [boierimea conservatoare]. id. ib. 86. Trebuie creată o librărie a centrului de difuzare, cu un depozit masiv, capabil să alimenteze întregul județ. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. III, 8/4. Câmpina alimentează cu curent electric toată valea Prahovei. / (Despre o mașină industrială) A (se) aprovizionează cu combustibilul sau cu materia primă necesare pentru o mai bună funcționare.

2. T r a n s. (Jur.) A da mijloace de traiu. Cășătorii contractează îndatorirea... de a alimenta, a întreține și a-și educa copiii. HAMANGIU, C. C. 54.

[Prez. ind. alimentez.]

- N. din fr. alimentez idem.

ALIMENTĂR, -Ă adj. 1. Privitor la alimentare, la hrană. Fabricile... produc încălțăminte, îmbrăcăminte sau produse ali-

mentare. ZAHARESCU, E.P. 345. Partidul și guvernul său o impor-
tantă deosebită dezvoltării industriei ușoare și alimentare. V.
INCA, CUV. 19. productivitatea muncii ^{a crescut} ~~axxerescux~~.. cu 18,5%.
în industria alimentară. id. BUG. 21, of. 31. Industria alimentară.
LEG. FC. PL. 88. Ministerul Industriei Alimentare. / (Jur.) Care
face cu putință procurarea mijloacelor de traiu. Dreptul la
pensie alimentară aparține nu numai copilului născut, dar chiar
și femeii însărcinate. SAHIA, U. R. S. S. 117. / (S u b s t a n t i-
v a t) f.) Denumirea unei întreprinderi comerciale de stat în
R. P. R., care desface produse alimentare și mărfuri coloniale.
Alimentara nr. 5 din raionul Stalin.

- N. din fr. alimentaire idem; cf. lat. alimentarius

- s. - um.

ALIMENTARE s. f. 1. Acțiunea de a (se) alimenta și re-
 zultatul ei; hrănire; alimentație. Copilul primește [în U. R. S. S.]
... o alimentație completă și rațională. SAHIA, U. R. S. S. 134. A
terminat alimentarea. V. ROM., decembrie, 1950, 241.

2. (Ind.) Aprovizionare cu combustibil sau cu ma-
 teria primă necesară. Principalele părți [ale mașinii de tors]
sunt : rama de alimentare, pe care se așează moșoarele cu semi-
tort. IONESCU-MUSCHEL, FIL. 257. / (Comert) Alimentarea fondului
de rulment se poate face prin prelevări din beneficii.

- Abstract verbal al lui alimenta.

ALIMENTAT, -Ă adj. (Despre ființe) Hrănit. (F i g.)
Poporanismul reprezintă... un curent de gândire mic burghez,
alimentat de intelectuali proveniți din această pătură socială.
VITNER, CR. 20. / Aprovizionat.

- Participiul lui alimenta cu valoare de adjectiv.

ALIMENTĂȚIE s. f. = alimentare. Decă doi dintre oamenii coloniei nu s'ar fi îngrijit îndeaproape de curățenia și alimentația lui. SADOVEANU, P. M. 20. [Pl. -țtii. / și : alimentatiune s. f.]

- N. din fr. alimentation idem.

ALIMENTATIUNE s. f. v. alimentatie.

ALIMENTATOR, -OARE adj., s. m. și f. (Dispozitiv) care servește la alimentarea unei mașini (a unei instalații) cu combustibil, cu materie primă de prelucrată etc. LEX. TEHN. Debitul de gaz se asigură printr-o conductă alimentatoare de dimensiuni normale.

- Derivat dela alimenta cu suf. -(ă)tor.

ALIMOJDĂR s. n. v. limuider.

ALIMOJDII s. f. pl. (Regional) Fleacuri, vorbe sau lucruri de nimic, fără folos. REV. CRIT. IV 85.

- Etimologia necunoscută.

ALIMON s. m. (Bot.) = Lanu-Domului. PANTU, PL². [Pl. -moni.]

- Din n. grec.

ALIMONIT, -Ă adj. v. alimănit.

ALIMORI s. m. pl. (Regional). Denumire dată mai multor sărbători populare, însoțite de diferite datini, îndeosebi ceea ce

a aprinde în unul sau mai multe locuri foc, de a învârti tăciuni aprinși în jurul capului însoțind această acțiune cu strigătul: Alimori. HWM. 874-877.

- Numele acestor sărbători se dă după exclamația "a-
limori" (corupt pe alocuri în "hai la moară"), cu care se întovără-
șește întoarcerea cercului de foc și care este bulgărescul ale
more ! Cf. Philippide, Zeitschrift, XXXI, 280 sqq.

ALIMPIT, -Ă adj. (Bihor) Hămesit, mort de foame. REV.
CRIT. IV 336.

- Pentru etimologie v. limpi.

ALIN adv. lin, domol, încetșor. Suflarea unui geniu
printre crengi alin adie. ALFCSANDRI, P. III 56. O veselă suflare
primăvărească ne mângâie alin. ODOBESCU, II 519. / Loc. a d v.
Fără de alin prinseră a răsună clopotele. CAMILAR, N. II 8.

- Format din a(3) și lin.

ALINĂ vb. I. T r a n s. și r e f l. I. I. I. (obiectul
alinării e un fenomen natural) A (se) micșora, a (se) potoli,
a (se) încetini, a (se) domoli. Vânturile se alină. VARLAAM,
C. 310², cf. ANTIM, P. 58. Tot văzduhul se alinează. I. VACĂREȘCHI, P.
338/31. / F i g. S'au alinat lucrurile și s'au făcut pacea (a.
1756). URICARIUL, I 353/ 27. Acea într'ascuns poruncă, ca să cu
dani [ce-i dase] să alineze viforul care se pornise asupra lui
Brâncovanu. ȘINCAI, HR. 208/ 13. Larma a tot înviersunatului norod...
o au alinat. TICHINDĂAL, F. V/4. Râul spumegat s'alină'ncet din
cursu-i cu șapte șgomotoase. MACEDONSKI, O. I 243. La un semn
s'alină jocul. COȘBUC, B. 45. Încet-încet apa încetită se alina.

SADOVEANU, N.F. 41, cf. 48. / (Învechit) I n t r a n a. Pământul s'au temut și au alinat. PSALTIRE (1806), ap. TDRG.

2. (Obiectul alinării e un sentiment neplăcut sau o senzație dureroasă) A potoli, a usura, a micșora (puterea simțirii) . Alinează patimele sufletului. MINHIUL (1776) 133¹ 2
Ceriul... cugetul și-a alinat. BĂLDIMAN, O. 16. Putintel foamea și-alină. BARAC. A. 73. Mult e mult, de când te-astept, Să-mi alin dorul din piept. ALECSANDRI, P. II 91. Durerea mea cea dulce, cu durerea ta alin'o. EMINESCU, P. 235. Cu cuvinte liniștitoare alină frica surorilor ei. ISPIRESCU, L. 239. Astfel îi zice Calavryta, cu privirea spre a-i alina inima, MACEDONSKI, O. IV 69. Umilitul Roman... a avut în vis frumoasă vedenie; a venit la el fecioara prea curată și i-a alinat suferința. SADOVEANU, N.F. 112. Dă-i apă [pribeagului] jarul rănilor s'alina. TOMA, C. V. 45. Vântule, tu încotro te vei duce s'alini durerea rănilor... BENIUC, V. 75. Șe odihnes, așteptând să i se aline abateră coastelor. DUMITRIU, B. F. 99. Că cu tine mă mai ieu, De-mi alin necazul greu. ALECSANDRI, P. P. 360. [Fă-ți] Din ochi negri pănărele, Ca săbea, maică, cu ele, Si să-ți mai alini din jela. IARNÍK-BĂRȘEANU, D. 324. Unde vede apa lină... Merge și setea și-alină. RETEGANUL, TR. 14. (Într'un descântec) Cum s'o alinat oia de zbierat și ciobanul de suierat, așa să înceteze și să se alineze toate obrintiturile. SFZ. III 140. / (Construit cu prep. d e) Ici e tocmai unde joc, Ca să mă alin de foc. ALECSANDRI, P. P. 355. Că și eu o să mă'nșor Să mă mai alin de dor. TEODORESCU, P. P. 270.

3. (Obiectul alinării e o ființă cuprinsă de o puternică emoție sau de surescitare) A (se) liniști, a (se) potoli. Jară norodul ce striga, dacă i-au spus că au fugit, s'au mai alinat putintel. E. KOGĂLNICEANU, LET. III 246/7. În zadar mă sileam a o alina [pe maică-ta], a-i ascunde moartea bărbatului ei. BĂLDI-

MAN, N.P. I 17. În sfârșit, vrând să-l aline, îi arătară două sta-
tuste de bronz. C.NEGRUZZI, I 203. - Sloboziți-i, domnilor jude-
cători, dela judecată, zise ea, și lăsați-i să se aline. SADOVEA-
 NU, P.M. 267. Când vei simți că te alini... te mai ungi odată sin-
sur. id.N.F.88.

II. I. T r a n s. (Despre ființe, în special despre
 oameni) A mângâia, a alina. (Cântec de leagăn pentru un copil,
 a cărui mamă a murit) Țâță rea și acră Amu te aplescă și mână
străină Amu te alină. MARIAN, NA. 320. / (Despre lucruri) A așeza,
 a aranja. [Lucrurile] mi le alinai = mi le așezai. Com. VASIADI,
 (Lazuri de Beiuș-Bihar). După ce am văruiț mi-am alinat tăți
lucrurile'n casă. C.V. 1951nr. 3,44.

2. R e f l. (Despre oameni) A se liniști, cul-
 cându-se. După prânz, n'au vrut... să se mai alinească la cum-
natu-său, că tare-i era... dor de soțea sa. De aceea... au purces.
 SBIERA, P. 55. Maică-sa... îl blestema și-i zices, când îl culca:
"Culcă-te, alină-te, Șarpele sugă-mi-te!" ALECSANDRI, P.P. 12. Iar
fata, târziu, când se alinase toți curtenii... MERA, sp. DDRF. /
 (Despre păsări) A se așesa (pe ceva), a se cobori (asupra cuiva
 sau a ceva). DENSUSIANU, T.H. Porumbii mi-or aburat, Sus, mai sus,
mi s'o'nvolbat, Jos, mai jos s'or d'alinat. id. ib. 274. Dacă cor-
bul că-mi vedea Că el [voinicul] nu se pomenia, Sus, mai sus, se
s'alina, Deasupra voinicului. id. ib. 297.

[Prez. ind. alin și (invechit) alinez. / Și : (ad. II
 2, cu schimb de conjugare) alini vb. IV (alinesc).

- Derivat dela lin.

ALINA² vb. I. I n t r a n s. A schiopăta ușurel. PAȘCA,
 GL. Cf. a l i n t a, a l i n i. [Prez. ind. alin].

³
ALINA vb. I. v. alină.

ALINARE s. f. Acțiunea de a (se) alina, a (se) potoli, a (se) domoli (un fenomen al naturii, stihile, vântul, vifornita etc.) și rezultatul ei; ușurare. Măncău puțin sau nu măncău deloc, așteptând alinarea [vifornitei] pe care animalele o presimt cu mult înaintea noastră. SADOVEANU, P. M. 171. / (Despre stări fizice sau sufletești; la oameni și animale) Păcătosul alinare conștiinței lui găsește. C. NEGRUZZI, II 16. Aduc alinare jalnicului tău suspin. ALECSANDRI, P. II 72. Când se strâng multe [ciosre] la un loc, și nu-și află stare și alinare, ci neîncetat zboară, prevestesc iarna. MARIAN, O. II 30. Simțiam că el n' află alinare, că singur așa, i-s urit. COȘBUC, F. 82. să n'ai stare, nici alinare, cum n' are apa, apa pe mare. POP. (Com. LACHA). [Pl. -nări.]

- Abstract verbal al lui alina.

ALINAT s. n. alinare. Se pricepe la alinat copiii. [Pl. -naturi.]

- Abstract verbal al lui alina.

ALINAT, -A adj. Potolit, liniștit, domolit, ușurat. Cu min-te alinată să te rogi. VARLAAM, C. 165. Dar cum noaptea sta să piară, ca prin visele-adorate M'am simțit mai viu, mai tânăr, cu durerile-alinate. MACEDONSKI, O. IV 97. / (Cu funcțiune a d-verbială) Lin. Sufiță vântul alinat. IARNÍK -BÂRSBANU, D. 26

- Participiul lui alina cu valoare de adjectiv.

ALINATOR, -OARE adj. Care domolește, potolește, liniștește, ușurează, mângâie. Mijloacele alinătoare și ocrotitoare de

primejdia pojarului... PISCUPESCU, O. 256. Mângâiere dulce alină-
toare. ALECSANDRI, P. III 152. Ai dormit un somn alinător. I. NE-
GRUZZI, V 197. O mângâiau... și-i spuneau cuvinte alinătoare. DU-
MTRIU, B. F. 115. [și :(învechit) alinătoriu,-oare adj.]

- Derivat dela alina cu suf. -ător.

ALINĂTORIU,-OARĂ adv. v. alinător.

ALINATURA s. f. 1. Acțiunea de a alina și rezultatul ei ;
alinare.

2. (Regional) Pământ fin, negru, adus de apa ploilor
pe pământurile lucrate. PORUCIC, E. 60.

3. Loc (într'un râu), unde apa stă liniștită. peșcașul
de păstrăvi..., ca să ajungă cu șfichiul mustei până la alinatu-
ră de sub malul de dincolo. SADOVEANU, V. F. 83.

[Pl. -turi.]

- Derivat dela alina cu suf. -(ă)tură.

ALINDAREA adv. v. alt.

ALINEA s. f. v. alineat.

ALINEAT s. n. 1. Începutul unui nou rând în scris sau
într'o carte, în care primul cuvânt e pus mai înăuntru (decât
rândurile celelalte). În acest dicționar, etimologia cuvintelor
începe cu un alineat nou.

2. Partea (perioada, fraza, propoziția) care începe
cu un asemenea rând, până la alta care începe tot astfel; pasaj
(în articole de legi etc.) cuprins între două șiruri noi. Aceas-
tă motiune, în drumul de la senat până la cameră, și-a pierdut
un alineat. MAIORĂSCU, D. II 181. Articolul întâi, aliniatul

final. KLOPSTOCK, F. 319. Acest lucru se spune aprist în § 3, a-
lines 2.

[Pronunț. -li-ne-st. / Pl. -ate. / și : aliniât s. n.,
(Transilv., ed. 2.) alinea s. f.]

- N. din fr. alinea idem.

ALINGARI vb. IV. v. lingări.

ALINI vb. IV. v. alina.

ALINIĂ vb. I. T r a n s. și r e f l. (Mil. și Edil.)
A (se) așeza în linie dreaptă, la linie. Campania s'a aliniat
pentru inspecția. Trebuie să aliniem casele conform planului edi-
liter. A alinia o stradă = a pune în linie dreaptă casele de pe
spîndouă părțile ei. / A expune (publicului). Distribuția s ali-
niat cadre verificate ale Teatrului Național din Iași. CONTEM-
PORANUL, S. II 1949, nr. 138, 8/5. / F i g. Maestrii consumați în ar-
ta demagogiei de tribună... se bizuiau întotdeauna pe unul din
"marile lor argumente" pentru a face pe cei nemulțumiți să se a-
linieze fără greș. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 104, 9/1. [Prez.
ind. aliniez.]

- N. din fr. aligner. idem, modificat după modelul
lui linie.

ALINIAMENT s. m. 1. Poziția mai multor puncte sau obiec-
te de-a-lungul unei linii. LEX. TEHN.

2. (Pop.) Materializare (prin jaloane, țărusi de piche-
tare etc.) a unei linii drepte sau a axei unui traseu de cale de
comunicație etc.

3. (Coem.) Metoda aliniamentelor = trecerea de la pa-

zitia unei constelații la aceea a celorlalte prin simple prelun-
giri de linii, pentru a cunoaște constelațiile pe bolta cereas-
că. CULIAN, C. 44.

[Pl. -mente.]

- N. din fr. alignement idem. Cf. a l i n i a.

ALINIARE s. f. v. aliniera.

¹
ALINIAT s. n. sg. = aliniera. Aliniatul străzilor este
o grea problemă edilitară.

- Abstract verbal al lui alinia.

²
ALINIAT s. n. v. alineat.

ALINIAT, -A adj. Așezat în linii dreaptă. Se însiruis
strălucind ogoarele perfect aliniaste, și satele largi, ale aces-
tui prosper ținut. BOGZA, C. O. 190, cf. 41, 39. Peste brațele cruci-
lor aliniaste- sta asternut păpada. SAHIA, N. 119. Când era săr-
bătoare... trăsurile incremenesu aliniaste în curte, ca la para-
dă. PAS, L. I 73. Nu ești alinist. Cinci lei amendă. DUMITRIU,
B. F. 24.

- Participiul lui alinia cu valoare de adjectiv.

ALINIERE s. f. Acțiunea de a (se) alinia și rezultatul
ei; jalonare în linii dreaptă a unui traseu. Să păstreze alinie-
rea. CAMILAR, N. I 204. Da cu aliniera cum e, nea Ioane ? Ia și
cu aliniera. DUMITRIU, B. F. 24. Aceste planuri folosesc trăsura
pentru trăsura definitivă a aliniierilor străzilor și pistelor.
LEG. WC. PL. 489. W x p r. Aliniera : = (comandă militară) alinia-

ti-vă ! refaceti alinierea ! "Alinierea" [zice domnul Ivancea].
 [Pl. -nieri. / Si : (mai rar) alinia s. f.]

- Abstract verbal al lui alinia.

ALINT s. n. Desmierdare, mângâiere. În cesuri dragi de dulce-alint, Săruți pe Tofale, femeea mecastă. COȘBUC, B. 71. Amurgul se strecoară ușor ca un alint., LHSNFA, I. 13. Inima fără alint Azi ti-o dau s'o vezi. STANCU, C. 92. Și primăvara dulce de floare și alint, Si pătimea vară fierbinte și domoală, și toam care strânge belsugurile'n poală, și viforele iernii cu plete de argint... DÎȘLIU, G. 51. / Legănare a trupului. Drag alint De trupuri prinse'n mărărint. COȘBUC, B. 19. [Pl. -linturi.]

- Postverbal dela alinta.

ALINTĂ¹ vb. I. I. T r a n s. și r e f l. (Învechit, nuami la DOSOFTEIU). A (se) alina (I l). Vânturilor dzise de'ncetară și undelor de să alintară. DOSOFTEIU, PS. 376. Acesta, cu însemnătura sfintei cruci, marea au slintatū. id. V. S. 3/32.

II. I. T r a n s. A răsfăța, a desmierda, a mângâia. Zina se apropie de dânsul, îl sărută [și] îl alintă cu iubire nesfârșită. POMPIUL, sp. TDRG. Mai stăi de mă alintă Cu mână ta cea mică. BACOVIA, C. 82. / F i g. Zădărnicia... alintând a noastră minte... naste... fapte. KONAKI, P. 286. Îl săruta, alintându-și vorbele și netezindu-i părul. VLAHUȚĂ, N. 49. Nu-i vină când, prin simțuri, tu stai s'alinți uimit Desăvârșiri de forme, ce Domnu-a plăsmuit. TOMA, C. V. 113. / (Cu înțelespeiorativ) A răzgâia. Noi [femeile] ne creștem fetele, ei [bărbații] le alintă și apoi tot ei se plâng. CONV. LIT. VIII 426., sp. TDRG.

2. R e f l. A se răsfăța. Brațele ei m'au legănat, când

ii sugesem tãta cea dulce și mã alintam la sânu-i, gângurind și uitându-mã în ochii ei cu drag. CREANGĂ, A. 35. (Cu înțeles peiorativ) A se purta ca un copil rãzgãiat, a fi mofturos. Când e rea și nesuferitã, când sentimentalã și cochetã, s'aprinde și se alintã ca o copilã brudnicã. C. NEGRUZZI, ap. HEM. 885. Începu să facã mofturi, sãns' alinta. CONTEMPORANUL, II 359. A se alinta = a se fascoli. ALBESANDRI, T. 1753. / A se legãna, a se mișca încet, grațios. Luntrea s' alinta. STAMATI, ap. HEM. 885. Calul tãu ca lebãda pe apã se alintã grațios. ALBESANDRI, P. III 81. Pentru-cã era "fata mamei" se alinta ca ciocãra'n laț. CREANGĂ, P. 283. și rãdes alintându-se în grãsimi. DUMITRIU, V. L. 40. / F i g. Moș Toadãr tot mergea, alintându-se mereu cu gândul... CONTEMPORANUL, V 390.

[Prez. ind. alint, (rar) alintez (BUDAI-DELEANU, ap. HEM. 886).]

ALINTA² vb. I. (Regional) A schiopãta ușor. PAȘCA, GL. Cf. a l i m a, a l i c n i. [Prez. ind. alint.]

ALINTA s. f. (Regional) Șchiopãtare. COMAN, GL. [Pl. -ta]

ALINTARE s. f. 1. (Învechit) Alinare. Valurile nalte... n'au alintare. DOSOFTEIU, PS. 140.

2. Acțiunea de a (se) alinta, a (se) desambrãda, a (se) rãfãța și rezultatul ei. "tãțacã" e diminutiv, adicã alintare a vorbei tãtã. SADOVEANU, N. F. 6. Moș Haralambie îi judecã gestul ca izvorit dintr'o alintare a tinereții ei. id. ib. 180. Am avut o copilãrie lipsitã de alintãrile mamei.

[Pl. -tãri.]

- Abstract verbal al lui alinta.

ALINTAT s.n. = alintare. Alintatul copilului poate duce la rezultate contrarii în educație.

- Abstract verbal al lui alinta.

ALINTAT, -Ă adj. Răsfățat, răzgâiat. Pajul Cupidon, viclaanul, Mult e rău și alintat. EMINESCU, P. 12. Umblă par' că amintindu-și vreun cântec, alintată, Par' că i-ar fi tot a lene. id. ib. 304. O fată alintată și leneșă. CREANGĂ, P. 292.

- Participiul lui alinta cu valoare de adjectiv.

ALINTĂTOR, -OARE adj. s. m. și f. (Persoană) care alintă. A omului vezi, privește, alintătorul cel mare, Zic mândria, cum întinde plăcuta ajutorare. KOWAKI, P. 288. Ai fost mamă prea alintătoare. [și : (învechit și dial.) alintătoriu, -păre adj. s. m. și f.]

- Derivat dela alinta cu suf. - (ă)tor.

ALINTĂTURA s. f. 1. Răsfățare, răsfățitură, răzgâietură; cochetărie. COTAC. Nepotul, sântul de alintătura bunicii, a zbughit afară.

2. Ființă care se alintă. Copilul, fără bătaie de mătă-tăe, crește un răuan și-o alintătură. ISTRATI, GR. 168. Mi se pare că prea se răsfăța, alintătura!

[Pl. -turi.]

- Derivat dela alinta cu suf. -ură.

ALION s. m. (Ornit.) = (Regional) presură sură. Alionul este o pasăre de mărimea unei pitulici. HEM. 888. [Pl. -oni.]

- După H. a s & e u. Etym. magn. alion e numele personal Alion (=Leon) care se dă (în Vânu-Mare, reg. Dolj) și la câni.

ALIOR s. m. (Bot.) 1. (Euphorbia Cyparissias) Plantă ierboasă din familia euforbiaceelor, cu frunze ca niște linii înguste, numeroase și îngrămădite, cu flori galbene dispuse în umbelă; crește pe coline aride, câmpuri nisipoase și pe lângă drumuri; se mai numește și a r i o r, l a p t e l e - c â n e - l u i, l a p t e l e - c u c u l u i. PANTU, PL². Alior de pe rozor. DOINE, 234. Frunză verde (foiliță, frunzulită, frunzăleană și-spoi frunză) de alior. ȘEZ. III 62, cf. 153, IV 218, V 94, ȘEVASTOS, C. 89, 119, 172. Și ti-oiu face de mâncat Aleor și grâu spălat. ȘEZ. III 157. Foie verde de aleor, O plecat neica Ion, Să pui ca lu'n pripon. Priponu-i de aleor, Aleoru s'o uocat, Ion ca-lu l'o scăpat. JAHRESBER. IX 205.

2. = lăptele cucului. PANTU, PL². È plantă veninoasă, nalță de 2-4 decimetri și cu floarea ca o umbrelă, se cheamă "aleur" și se zice și "lăptele cucului" fiindcă, rupând o foie dă un suc alb. HEM. 892. Pe alocuri, vrea o tufă de alior, rătezată [de coasă] din fața pământului, plângea stropi de lapte. SANDU, SAM. IV 951.

3. (Bucov.) (Euphorbia amygdaloides) . Plantă ierboasă din familia euforbiaceelor, de 30-60 cm. înălțime, cu foile lunguete, acoperite pe dos cu peri moi, având la baza florilor foliole opuse și unite între ele ; crește prin păduri și tufisuri. PANTU, PL 2.

[Pl.-ori. / și : (Munt.) aleór, (Mold.) aleór, aiór, ariór s. m. ; oliór s. m. H. 10, 95, cf. H. 16, 146.]

- Etimologia necunoscută.

ALIORI vb. IV. R e f I. (Regional) A se ameti, a se afuma puțin. CHEST. VII 108/9. [Prez. ind. alipresco.]

- Derivat dela alior.

ALIOSMAN s. m. alioțman.

ALİOTMÂN s. m. și n. l. S. m. xTurc. (Învechit) Turc. [Turcii] carți acum... și ei pe sine se chiamă Aliosmani, aceștia Turci nu sînt; ce sînt din neamul Ogujilor. CANTEMIR, HR 387. [Cartea a opta arată cînd] și împărăția Aliotmanilor la Asia s'au început. id. ib. 395.

2. S. n. sg. Totalitatea poporului turo ; împărăția turcescă. Apar... Coloane care sprijin întreg Aliotmanul. ALEXANDRI, P. II 377 not. 344. ... A privi gîndesti că pot ca întreg Aliotmanul să se împiedice de un ciot ? EMINESCU, P. 239.

[Pl. -(2) mani. / și : Aliosmân s. n.]

- Din turc. Ali Osman "dinastia lui Osman".

ALIPÍ vb. IV. T r a n s. și r e f l. A (se) alătura, a (se) atasa; a (se) incorpora. Se alipi de bătrână, o cuprînd pe după gât... și... privi. DELAVRANCHA, S. 16. La tagma [pescarilor] m'am alipit după cea dintâi izbîndă. SADOVEANU, N. F. 53. M'am alipit de el îmbrățișându-l. id. ib. 162. Vă chem s'alipiți glasul de al meu. În urma celui de-al doilea războiu mondial teritoriul, rupt de fasciști din trupul Ardealului, s'am putut alipi, după victoria Armatei Sovietice, la România. / (Cu înțeles peiorativ) A se da, a trăi pe lângă cineva. Una... băetan își făcu planul ca să amăgească baba și să-i ia lucrurile... Se alipi pe lângă dînsa, căci și matusii îi erau cam dragi băetanii. ȘEZ. I 52. [Prez. ind. alipesc.]

- Derivat dela lipi cu pref. a-.

ALIPICIOȘ, -OASĂ adj. Care se lipește de trup. O haină îngustă, alipicioasă nu se potrivește pentru orice corp. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Haina ei și scurtelea de pe trup erau croite cu îngrijire și alipicioș. CONV. LIT. XV407, ap. TDRG.

- Derivat dela alipi cu su. -icioș.

ALIPIRE s. f. Acțiunea de a (se) alipi, de a adera la...
Alipirea Transilvaniei la România a fost proclamată solemn la
Alba-Iulia. ZIARUL. [Pl. -piri.]

- Abstract verbal al lui alipi.

ALIPIT s. n. = alipire.

- Abstract verbal al lui alipi.

ALIPIT, -Ă adj. Care este legat de..., atașat de... Pro-
vinsiile alipite urmează să se bucure de o deosebită atenție. ZIA-
RUL.

- Participiul lui alipi cu valoare de adjectiv.

ALIPUI vb. IV. (Bihor) l. T r a n s. (Despre lucruri) A
 așeza. Sfântul Ilie [toate câte fuseseră furate]... Mândruț mi
le suie... Sus la fața cerului și bine la-alipuia... Care pă unde-o
foșt : Soarele cu razele... și luna cu lumina. ALEXICI, L. P. I 152

2. R e f l. (Despre ființe) A se liniști, a sta locu-
 lui. Alipui-te undă va.

[Prez. ind. alipuesc.]

-Din magh. alapitni "a întemeia, a așeza".

ALICOT, -Ă adj. v. alicot.

ALISIDA s. f. (Mold., învechit) Lanț de metal prețios, lanț
 de cearșomic. DICT. R. [Pl. -ide. / și : alissidă s. f.]

- Din gr.

idem.

ALISPÁN s. m. (Transilv., învechit) Funcționar administrativ corespunzând fostului sub-prefect din România veche; se mai numea și : vi t i ș p a n, s u b c o m i t e, v i c e c o m i t e (s u p r e m). [Pl. -spani.]

- Din magh. alispán idem.

ALISTANCA s. f. v. halastâncă.

ALISVERIȘ s. n. l. Comerț, negoț, târguială, afacere. Bă-
calii și alții, pentru trebuința vânzării marfei lor, să fie
volnici și ținea și a avea cantariu... și cu acel cantariu să-și
facă alisverisul lor (a. 1799). URICARIUL, I 88/ 15. Starea de a-
cum pui înaintea noastră și alisverisul țării... am socotit
că poate țara să dea, fără de prea simțitoare greutate 1.600.000
lei (a. 1802). Ib. I II/ 21. Lucrurile acelea... nu sânt iertate
a intra în alisverisul oamenilor. PRAVILA (1814) 34/3. Era și
moneda de aur și de argint cu totul poprită și rădicată dintre
norod, având și întrebuințând spre alisverisul cel din toate zi-
lele moneda de fier. PISCUPESCU, O. 30/9. Ia spune-mi, cum merg
alisverisurile ? FILIMON, C. II 612- Nu-i alisveris nici de o leț-
caș în piață. ALECSANDRI, T. 143. Ei lasă-mă'n pace omule !... În-
țelege odată, că n'am venit [în salonul vostru de frizerie] pentru
alisveris... Am o trebuință cu d-l Nae Girimea. CARAGIALE, T. II
78. [Boerți] se ajungeau... cu dregătorii și, pentru ca să iz-
butească "alisverisul", dădeau bucură "mădă", adică mită. IORGA,
CH. I. II 202. Băcanul făcea sătăzi alisveris mai mare. PAS, L. I
43. / Pe datorie nu e nici un alis-veris acum. STANCU, D. 90. E x p r
A face cuiva alisveris " a cumpăra, a târgui de la el. Vreți
să-mi faceți ceva alisveris ? ALECSANDRI, T. 26. Te simțesi par-
că îndatorat să faci alis-veris brutarului acela. PAS. Z. I. 138.

Deslegați-vă punga și faceți-i un alis-veris ca să-i meargă negu-
toris. id. ib. 137.

2. (Regional) Amestecătură. COMAN, GL.

[Pl. -riguri. / și : (invechit) aliveris, aleiveris,
alesveris (URICARIUL, IV 7/29) s.n. ; (prin asimilație regresivă)
ariveris s.n. Com. I. A. RADULESCU.]

- Din turc. alys-veris comerț, (Cf. d a r a v e r e s).

ALITAU s.n. Astupător al cuptorului. PRIBAGUL, P. R. 55.

[Pl. -tăuri.]

ALITERAȚIE s. f. Armonia rezultată din repetarea (inten-
 ționată) a aceluiași sunet (sau a unei combinații de sunete) în
 două sau mai multe cuvinte care se urmează în aceeași frază. Ver-
surile în suierul supapelor, în clipocitul clapelor - dintr-un
poem de Dan Deșliu - realizează prin repetarea consoanei "p" și
ă grupului "cl" o frumoasă aliterație. În versul lui Eminescu "Pe
frământul de frunze la tine tu mă chemi" - aliterația rezultă din
repetarea consoanei f. [Pl. -ții. / și : aliteratiune s. f.]

- N. din alliteration.

ALITERAȚIUNE s. f. v. aliteratie.

ALITROȘI vb. IV. v. litrosi.

ALIURIT, -A adj. v. siurit.

ALIVÂNCĂ s. f. (Mold. și Bucov., mai ales la pl.) Turtă de
 făină de păpușoiu (cernută prin sita cea deasă) frământată cu
 chișleac, în loc de apă, și cu brânză, amestecată cu cartofi
 fierți (ca să fie mai moale) și coaptă în cuptor pe frunze de

curechii, apoi unsă cu unt ori cu smântână (CREANGĂ, GL.); un fel de plăcintă (CADE). Caimec, gusoase, alivenci... se îngropau în stomahul lui. C. NEGRUZZI, I 286. Să-i poroncesti să-mi facă un borg cu perigoare și alivencia. ALEXSANDRI, T. 187. Face... sarmale, face plachie, face alivenci... și feliu de feliu de bucate. CREANGĂ, P. 29. Ți-a hi pregătit Mironesca alivenci, ți-a hi fript Popovicioasa vr' un puresl la tavă. HOGAȘ, HR. 16. Făcuse toruti, iman-baisldi, alivenci... THEODORHANU, L. 249. În jurul mesei de alivenci și sarmale eram strânși toți copiii. CAMILAR, C. 23. Stând pe lăiță cu o bucată de alivencă în mână, o asculta cum istorisește despre focul Dariemilor. id. N. II 116. ... Într' alt loc o bucată de alivencă, un pumn de tornagi, trei-patru IS-TRATI, GR. 69. [Pl. -venci și (mai rar) -vence. / și : alivenciu (-ciuri) s. n. HEM. 894.]

- Etimologia necunoscută.

ALIVANI vb. IV. Tr' a n s. și r e f l. l. 4 (se) arunca, a (se) rostogoli, a (se) răsturna. Și-și alivănește băta, cu un ospăt pe umăr și cu celălalt, în sgrebenii spumegosi de coamă. GALACTION, C. I 51. Guis, punând piciorul pe răsucuci, își făcu vânt și se alivăni în gura căruțului. SAM. II 503.

2. F i g. A se duce hai-hui în lume. Nu stim pe unde s'o fi alivănit. RĂDULESCU-CODIN.

[~~Prez. ind. alivănesc~~]

3. (Regional) A se alipi de cineva ca să trăiască. ION CR. V 315.

[Prez. ind. alivănesc.]

- Etimologia necunoscută.

ALIVANT s.m. (Bot.) (Regional) = lavăntică. HEM.898.

[Pl. -vanți.]

- Corupt din fr. lavande.

ALIVANTA interj., adv. l. I n t e r j. Exclamație glumească, rostită, când cade cineva. Mâni, poimâni, poate, ... alivante'n groapă! ALECSANDRI, T.338.

2. A d v. (Mai ades în expresiile) A da (sau a cădea, a trânti, a veni) alivanta = a da (a cădea, a trânti, a veni) peste osp. Florica (împiedecându-se în coada rochiei) : "Na! că era să dau alivanta peste osp. ALECSANDRI, T.920. Dă-te alivanta! = culcă-te! Com. LACHA (Or. Stalin). Ion însă, împiedecat cu picioarele în mântoile contășului, căzuse alivanta la pământ. CRANGĂ, A. III (= căzuse cât e de lung). CRANGĂ, GL.) Când se răstoarnă o trăsură, auzi zicând : "Văzut-ai cum boierul și cocoana au venit alivanta peste osp?", iar copiii, când se'nourea smei: "Ti-l-am dat alivanta! A-venit smeul alivanta! HEM.896. / (Probabil printr'o apropiere de cuvântul alivenci) Alivanta-plăcinta! La vârsta noastră ostaroile... te trântesc alivanta plăcinta'n groapă ALECSANDRI, T.998. / H x p r. A pleca alivantea = a se duce hai-hui, a hoinări. ION CR. V 95.

- Etimologia necunoscută.

ALIVÉIU s.m. Coridor în partea superioară a unui vas maritim, în care se depozitează mărfuri și cărbuni. LEX. TEHN.

ALIVENCI s.f.pl. (Cor., Mold.) Un fel de horă cu învârtituri de perechi de jucători. HEM.892-902; Ne cânta din fluier:

doina... corăbiasca..., alivencile, țitura... CRĂNGĂ, A. 82.

/ (Printr-o apropiere sau înrudire etimologică cu "alivencă", se
zice și) : Alivenci plăcinte sau alivenci-plăcinte moi. PAMFILĂ,
J. II.

- Etimologia necunoscută.

ALIVENCIU s. m. v. alivencă.

ALIVENȚICĂ s. f. v. levăntică.

ALIZARINĂ s. f. sg. Materie colorantă roșie, extrasă mai î-
nainte din rădăcina uscată a roabei sau garanței, iar azi prepa-
rată în mod sintetic; servește mai ales la vopsitul bumbacului.
LEX. TEHN.

- N. din fr. alizarine idem.

ALIZIU s. n. (Geogr.) (Uneori ca atribut al cuvântului
"vânt") În regiunea intertropicală suflă regulat, în tot cursul
anului, două vânturi : unul în emisfera nordică, de la nord-est
cătră sud-vest, și altul în cea sudică, de la sud-est cătră nord-
vest. Aceste vânturi constante se numesc "alizate". PONI, F. 183.
Aceste vânturi care bat de la tropice spre ecuator, se numesc a-
lizee... Francezii le-au numit "vents alizés", adică vânturi uni-
forme. MEHEDINTI, G. F. 43. [Pl. -zee. / și : (rar) alizat s. n.]

- N. din fr. alizé idem.

ALLEGRETO adv. (Muz.) (Despre tempo) Cu carecare vioiciu-
ne, cam sprinter, cam vesel, puțin mai rar decât allegro. Cf. PO-
POVICI, D. M. / (S u b s t a n t i v a t) Bucată sau o parte

dintr' o bucată muzicală, cântată în felul acesta.

- N. din ital. allegretto.

ALLEGRO adv. (Muz.) (Despre tempo) Vioiu, cu vioiciune, repede, vesel. cf. T. POPOVICI, D.M. / (S u b s t a n t i v a t)
Bucată sau o parte dintr' o bucată muzicală, cântată în felul acesta.

- N. din ital. allegro.

ALIMAN s.n. Suliman roșu, rumeneală. PAMFILE-LUPESCU, CR. 196. [Pl. -manuri. / și : olmân s.n. PASCULESCU, L.P. 374.]

- Din fr. eau allemande "apă germană".

ALMANAH s.n. 1. Calendar care, pe lângă partea strict calendaristică, cuprinde și informații din diferite domenii ale științei (astronomie, meteorologie, medicină etc.), povestiri, anecdote etc. Târziu, adevărat estimpu, luminate doamne, viu a mă închina mării tale, cu obicinuita-mi pre an datorie a-mi plăti, adecâte cu a almanacelor tălmăcire și cu tocmirea zilelor și a luminilor lunilor, dupre calendarul vechiu. F.N.89. Anecdota, calamburul scole fiind la pret - Cată-le prin almanahuri și vei trece drept fatet. VLAHUȚĂ, ap. CADR.

2. Publicație periodică (de obicei anuală), cuprinzând articole dintr' un anumit domeniu de activitate (știință, tehnică, literatură, artă). Almanahul Literar din Cluj. Almanahul Medical etc.

[Pl. -huri. / și : almanac(-nace) s.n.]

- N. din fr. almanach.

ALMAR s. n. v. armar.

ALMAS s. n. (învechit) Diamant. Un left cu almas... iară un ciassic cu almas. (.1580). ap. HEM. A. I. [Pl. -auri. / și : olmăz s. n. DICT.]

- Din turc. almas diamant.

ALMEE s. f. (În Orient mai ales în Egipt): Nume al unor cântărețe foarte apreciate, care se produc, (improvizând versuri și și dansând CADR) la ocazii solenne, în casele oamenilor bogați. Almeea ce în dansuri stăt de rusinoase s'arată. BOLINTINEANU, ap. RUDOLX, XVII 381. Mișcări onduloase de almeie. MACEDONSKI, O. I 79.

- N. din fr. almee.

ALMICANTARĂ s. m. (Astr.) Orice cerc imaginat pe sfera cerească paralel cu orizontul și care servește la determinarea înălțimii astrelor. Un plan [orizantal], tale în general sfera cerească după un cerc mic, cărui i se dă numirea de almicantara. CULIAN, C. 9. [Pl. - ? / și : almicantarăt(-rate) s. n. CADR.]

- N. din fr. almicantarat.

ALMICANTARĂT s. m. (Astr. v. almicantara.

ALMINTERE adv. v. altminteri.

ALMINTEREA adv. v. altminteri.

ALMINTERI adv. v. altminteri.

ALMINTIRE adv. v. altminteri.

ALMINTIREA adv. v. altminteri.

ALMINTIRELE adv. v. altminteri.

ALMINTIRELEA adv. v. altminteri.

ALMINTIRENEA adv. v. altminteri.

ALMINTERINE adv. v. altminteri.

ALMOJNA s. f. (Învechit) Pomană. CUV. D. BĂTR. II 62 [Pl. -
mojne.]

- Din v. sl. almuzino idem.

ALMOJNEAN s. m. (La Românii din Jugo-Slavia) Sărac, calic.
Almojnean bătrân, bătrân, Barbă albă pâm' la brâu, Tri muieri am
ținut. JAHRESBER. VII 62. cf. 82. [Pl. -neni.]

- Derivat dela almojnă cu suf. -ean. (Cf. sârb. almozno
pomană).

ALNIC, -Ă adj. (Transilv.) (Învechit, neobisnuit) viclean.
Sarpele era mai alnic de toate jigăniile pământului. PALIA (1582).
sp. TDRG.

- Din ung. alnok idem (modificat sub influența suf.
-nic)

AINICÎN s. f. (Învechit) viclenie, înșelătorie. DICT. Cu al-
nicie străgă către Iliș. PALIA (1582) [Pl. -cii.]

- Derivat de la ainic cu suf. -ie.

AIO¹ interj. (Transilv.) Pleacă, du-te, fugi d'aci. FRÂNCU-
 CANDREA, M. 97. Alo, raită, la cămară. RETEGANUL, TR. 160. Alo,
mândră'n cales ta, că te bate socră ta. REV. CRIT. IV 336. Alo,
marș! COM. IACHA (Orășul Stalin).

- Din germ. hallo.

ALO²

AIO² interj. Exclamație convențională prin care, în convor-
 birile telefonice, cineva cheamă pe altcineva (și uneori, acesta
 din urmă răspunde, dând astfel de știre că a stabilit legătura).
Se îndreaptă spre telefonul din perete... ridică receptorul. Șe-
ful: Allo,allo... SEBASTIAN, T. 188. / Exclamație de chemare în
 toate împrejurările, când cel care cheamă nu este observat și
 vrea să atragă atenția celui, cărui i se adresează. Alo, tovarășe,
vinu mai aproape! [Scris și : allo.]

- N. din fr. allo idem.

ALOAT s. n. v. aluat.

ALOAVĂ s. f. (Pesc.) (Regional) Un fel de mreajă de prins
 peste. Pescuitul Dunării se face cu diferite unelte și anume: 1)
Cârlizile, 2) vârsile, 3) oriile, 4) aloavele... Cu aloavele pes-
 carii umblă prin apă, când Dunărea este mică, și prind tot felul
 de pește, afară de moron și de nisetru. I. IONESCU, M. 85-86. [Pro-
 nunt. a-loa-vă. / Pl. -ave. / Și : alovă s. f.]

- Din sârb. alov (halov) idem. (cf. dubletul h a l a u)

ALOCĂ vb. I. T r a n s. A destina o sumă (sau materiale, obiecte etc.) pentru un scop anumit. Pentru promovarea științei.. s'a alocat în 1951 suma de 2,5 miliarde lei. V. LUCA, CUV. 26. Guvernul britanic a alocat pentru cercetări științifice cu caracter militar 67.000.000 lire sterline. CONTEMPORANUL, S. II, 1948, nr. 108, 3/1. În bugetul statului pe acest an s'a alocat o sumă și mai mare pentru învățământ. [Prez. ind. aloc și (rar) alochez.]

- N. din fr. alloquer idem, modificat după compusum etimon latinesc (alocare) al acestuia.

ALOCĂRE s. f. Faptul de a alocă, de a destina bani sau materiale pentru un scop anumit. Alocări de materii prime și materiale pentru rezervele de Stat. LEG. EC. PL. 471. [Pl. -cări.]

- Abstract verbal al lui aloca.

ALOCAT s. n. sg. = alocare.

- Abstract verbal al lui aloca.

ALOCĂȚ, -Ă adj. (Despre bani, materiale etc.) Destinat pentru un scop anumit. Servădăcei din această repartiție [Ministerul] verifică administrarea și întrebuințarea de către instituțiile bugetare... a mijloacelor alocate prin bugetul general al statului. LEG. EC. PL. 74.

- Participiul lui aloca cu valoare de adjectiv.

ALOCĂȚIE s. f. l. = alocare. CADR.

2. Sumă (sau cantitate de materiale) alocată. Această asigurare cuprinde: Alocăția pentru perioada însărcinării și a naș-

terii. SAHIA, U. R. S. S. 109. 51/2 din bugetul Jugoslaviei reprezintă
alocația pentru întreținerea armatei și pregătirea războinică a-
gresivă. V. LUCA, BUG. 15. Pentru acoperirea cheltuielilor privind
finanțarea economiei naționale... s'au prevăzut alocații în sumă
de 199,7 miliarde lei. id. ib. 45. Fondul pentru finanțarea lucră-
rilor de investiții se va alimenta din : 1. Alocații din bugetul
bugetului Statului. LEG. WC. PL. 162, cf. 348, 358, 364.

[Pl. - cații. / și : alocațiune s. f.]

-N. din fr. allocation idem.

ALOCAȚIUNE s. f. v. alocație.

ALOCUREA adv. În unele locuri, pe ici-pe colo. Șesul Se-
retului este alocurea nășipos și alocurea argilos. I. IONESCU,
D. 302. Kievul mi se pare o simfonie de galben- tulburat alocurea
de roșul ruginiu. SAHIA, U. R. S. S. 41. / (De obicei în legătură cu
prep. p e (p r e) Prealocurea sânt orase de băi. MS. (1661), ap.
GOR. I 178/ 24. Svintele bogolavlenii prăznuim... în beseșica cea
mare și în alalte beseșici de prealocurea. DOSOFTEIU, V. S. 5. pre
a locurea altmintreă răspund în vorbă unele cuvinte. P. MAIOR, IST.
248/ 12. O groapă... astupată p' alocurea cu surpături de zid. ODO-
BESCU, I 148. P' alocurea vile se mlădiau încărcate cu ciorchini.
DELAVRANCHA, S. 215. Iar pe alocurea câte un picior de munte. HO-
HAS, DR- II 3. Apa Dâmboviței șopotia liniștită, încrețindu-și pe
alocurea față. ARDELEANU, D. 133. Săniile se răsturnau pe alocuri.
PAS, I. I 29. Pe alocuri [câmpia] se ridică sau coboară în văi
puțin adânci. DUMITRIU, B. F. 15. Multimes fierbea... în fața os-
tasilor e căror linie... se retrăsese pe alocuri. id. ib. 125, cf.
58, 36. / (Învechit și numai într' un exemplu din sec. XVII, cu
funcțiune s u b s t a n t i v a l ă) Preapre toate alocure = pre-
tutindeni. Se face acest săbor... în Vlaherna și se prăznuiește

și preapre toate a-locare unde sânt beasrecci. MS. , ap.HEM.

906.

(învechit)
- Din a(1) + locuri (locure, la care s'au adăugat adverbialul-a: alocurea), pluralul substantivului loc.

ALOCUȚIE s. f. 1. (La Romani) Cuvântare a unui general sau împărat către oștirea sa.

2. (Astăzi) Cuvântare scurtă, ocazională. Când nașul și-a terminat alocuțiunea. KLOPSTOCK, F. 208. Ceremonia s'a sfârșit printr-o scurtă alocuție. ZIARUL.

[Pl. -cuții. / și : alocuțiune s. f.]

- N. din fr. allocution idem.

ALOCUȚIUNE s. f. v. alocuție.

ALODIAL, -A adj. Care ține de un alodiu. Bunuri alodiale.
- N. din fr. allodial idem.

ALODIU s. m., s. n. (Termen privitor la epoca orânduirii feudale) Moșie feudală, domeniu care era dat în deplină stăpânire, ereditar și independent, supus doar la omagiul de vasalitate. I se dau toate veniturile din allodiurile și economia zisului domeniu. SINCAI, III 277/3. Independența, pe care nu li-o garantează... nici Secuilor bosbele de iuniper ale alodiului alodiului moștenit. CODRU-DRAGUȘANU, C. 244. [Pl. -lodi și -lodiuri.]

- N. din lat. med. allodium, idem. Cf. și germ. Allod (ium).

ALŌŦ s. f. sg. (Bot.) Plantă din familia liliaceelor, cu tulpină grosă și lemnosă, cu frunze cărnoase și flori mari, așezate în ciorchini sau spicuri; din ea se extrage materia rășinoasă și amară, numită sabur; crește mai ales în Africa. DICT. [și : (după fr.) alōās s. m.; (după v. sl. aloi) aloiu s. m.]
- N. din lat. alpō idem.

ALŌŦS s. m. (Bot.) v. alōs.

ALŌŦŦN, -A adj. Care se deosebește prin natură și origine de mediul în care se află. / (Despre oameni) De origine străină, care aparține unei populații imigrate. / (S u b s t a n t i v a t, m.) (Geol.) Constituent mineral format înainte și în alt loc decât roca din care face parte. LEX. TRHN.
- Din fr. allogènes idem.

ALŌŦIŦA s. f. v. ialovită.

ALŌIU s. m. (Bot.) v. alōs.

ALŌMĂȘ s. n. (Regional) Stație de cale ferată, gară. BULL. LINGV. II 53. [Pl. -suri. / și : alamăs s. n.]
- Din magh. állomás idem.

ALŌPAT s. m. (Med.) Medic care tratează prin alopatie.
[Pl. -pați.]
- N. din fr. allopathe idem.

ALOPÁTIC, -A adj. De (sau prin) alopatie. Tratament alopatic c.
- N. din fr. allopathicus idem.

ALOPATIE s. f. (În opoziție cu o m e o p a t i e) Tratament medical, care întrebunțează medicamente cu efecte contrarii celor ale bolii. [Pl. -patii.]

- N. din fr. allopathie idem.

ALOPÉCIE s. f. (Med.) Chelie, pleguvie. [Pl. -cii.]

- N. din fr. alopécie idem.

ALORGHIDA s. f. v. alorghidă.

ALÓS, -OÁSA adj. (Rar, Transilv.) Viclean. Esti lup alos, și vei fi mai flămând decât setos. ȚICHINDEAL, F. 50/13.

- Din magh. al fals, cu suf. -os.

ALOSIT adj. m. (Cu înțeles neprecizat) și pe [cutărită]
și aflate Adormit, Alosit. MAT. FOLK. 569, cf. T. PAPAHAĞI, C. L.

ALOTȘEL s. n. Diminutiv al lui aluat (2); aluat acru, care se pune în frământătură ca să dospescă. Com. LACNA (Or. Stalin).
Alotzel = fermentum. ANON. CAR.

- Derivat dela aluat cu suf. -el.

ALOTRII s. f. pl. Lucruri în afară de subiect, de altă natură, nepotrivire cu subiectul în chestiune. [Lucrarea e impanetă] cu alotrii nepotrivite. MAIORESCU, CR. III 54.

- N. din germ. Allotria. idem.

ALOTROPIC, -A adj. (Chim.) De alotropie. Carbonul are trei modificări alotropice: diamantul, grafitul și carounelul amorf sau organic.

- N. din fr. allotropique idem.

ALOTROPIE s. f. (Chim.) Particularitate a unor corpuri simple de a apărea în două sau mai multe stări așa de diferite, încât ar fi considerate ca substanțe cu totul străine între sine, dacă identitatea naturii lor chimice n'ar fi dovedită pe altă cale. Cf. i z o m e r i e. Alotropia este o anumită specie a polimeriei.

- N. din fr. allotropie idem.

ALÓVĂ ^U s. f. v. alovă.

ALOVITĂ ^V s. f. v. ialovită.

ALPACA ¹ s. f. sg. 1. Rumegetoare din familia lamelor cu lâna lungă și foarte subțire, de culoare albă, uneori neagră; trăiește în America de Sud.

2. Stofă fină din lâna acestui animal.

[și : alpagă s. f.]

- N. din fr. alpaca idem.

ALPACA ² s. f. sg. Aliaj de nichel, cupru și zinc, care nu se oxidează și care (argintat) servește la fabricarea tacâmurilor de masă, a instrumentelor medicale și optice etc. LEX. TEHN. [și : alpagă s. f. sg.]

- N. din germ. Alpaka idem.

ALPAGA¹ s. f. v. alpaca¹.

ALPAGA² s. f. v. alpaca².

AL-PARI adv. (Comerc.) De aceeași valoare; cu preț egal cu valoarea nominală. Acțiunile băncii acesteia se vânt al pari

- Din germ. al-pari (=ital. alla pari) idem.

ALPESTRU, -Ă adj. Propriu Alpilor, de Alpi. Regiune alpestră. Vegetație alpestră.

- N. din fr. alpestre idem.

ALPIC, -Ă adj. (Neobișnuit) = alpin. La pesteră stâncilor alpice. BOLINTINEANU, sp. ȘAINEANU, D. U.

- N. din lat. alpicus, -a, -um idem.

ALPIN, -Ă adj. Care trăiește sau se găsește în Alpi sau (p. e x t.) în munți înalți, în fundul munților. Românii [erau] siliți necontenit în fața năvalei și căuta refugiu în nebiruita cetate alpină. HASDEU, I. C. 49. Lucrările... de îmbunătățire a pășunilor alpine. LEG. EC. P. 443. A adus din Elveția un ierbar de plante alpine.

- N. din fr. alpin idem.

ALPINISM s. n. sg. Îndeletnicire sportivă (practicată de obicei în grup) constând în ascensiuni pe munți înalți, prin locuri greu accesibile. E x p r. A face alpinism = a se îndeletnici cu alpinismul.

- N. din fr. alpinisme idem.

ALPINIST, A s. m. și f. Persoană care practică alpinismul.

[-PI. -nisti, -niste.]

- N. din fr. alpiniste idem.

ALSAU s. n. (învechit) însușirea. Între celelalte idiomata, adică alsăuri, ce are luna, are și acesta: când este plină, se scoală asupra-i câinii. ANTIMP P. 205, cf. DOSOFTEIU, ap. HNM. 907.

- Cuvânt format de cărturarilor vechi, prin substantivarea lui al său, pentru a traduce v. sl. svoistvo (din vsl.), sau grec.

Hasdeu, Etym. magn. 907.

ALT, -Ă pron. ,adj. (În opoziție cu un nume și, mai ales, cu un pronume, care arată o ființă sau un lucru bine definit. Care nu este aceeași ființă sau același lucru, despre care era vorba. I. l. P r o n. Îi dă moarte mai cumplită decât altora. PRAV. MOLD. 49. Derul nu l-am iust numai pentru noi, ce și pentru alții. BIBLIA (1688) pr. 4/17. Cine-o iubit pe Zulfia, a iubi alta nu poate. KONAKI, P. 105. Totdeauna supăra pe alții, iară mai ales pe fratele său. CRĂNĂȘA, P. 38. Învățăturile pe care alți copii le învățau într'un an, ei le învăța într'o lună. ISPIRESCU, L. 2. Și alții vorveni mereu, Pe acelaș drum, pe drumul meu. CAZIMIR, P. 16. N'as vrea s'auză alții plânsu-mi. BENIUC, V. 10. Mi-am culcat capul pe lutul străbun alătura cu alții. id. ib. 27. Prieteni ! facem chef cum n'a mai fost altul. id. ib. 45, cf. 52, 81, 141. Alții aduseseră donicioare și donite, alții rocolini. PAS, L. I 58. Când îi venea la îndemână, făcea aceeași treabă altuia, altora. id. ib. 79, cf. 93. Altul se aplecă în afară. DUMITRIU, B. F. 6. Caută soție, să-ți placă tie, iar nu altora. ZANNE, P. IV, 615. / (Cu formă feminină și sens neutru) Acuma am altele la capul meu. CRĂNĂȘA, P. 189. Noi trimitem... la munte... doi ciobani... Să ducă celorlalți de scole făi-

na... și altele câte la mai fac trebuință. SADOVEANU, N. F. 39. Parcă n'am cu altele mai grele pe capul meu? DUMITRIU, B. F. 66.
Nu mi-e ciudă de asta, cât mi-e ciudă de alta. POP, ap. HEM. 922.
 H x p r. Între altele = pe lângă altela. Între altele se cuvin-
tează și aceasta cum că sunt strein. ANTIM, P. XXVIII. De alta =
de altfel. De altă, trăiască boerii bine. CANTA, LET. III 183/8./
 (În legătură cu adjective) Ție va hi ficior, iară altora tuturor
va hi aveștnic. VARLAAM, C. II 86. Preste alte preste toate au
făcut un lucru, de ne-am toți înspăimântat. DOSOFTEIU, V. S. 124₂.
Cu acestea și cu altele asemenea se tâlcuiește cuvântul lui Dumne-
zeu. BIBLIA (1688) pr. 4/14. La vânătorie ca și la multe altele
ei mă pricep cam tot stăta, pe cât se pricepea vestitul agemiu. C-
 DOBESCU, III 9. Zicea... și alte multe d'alde astea. ISPIRESCU,
 L. 2. / (S u b s t a n t i v a t.) Am vândut dumisale... casa im-
preună și cu un sopron și cu toate ale ei alturi (=acarets) (a.
 1740). URICARIUL, XXIV 442/15.

2. A d j. Și văzu Prescurata și al[u]te multe munci. CUV.
 D. BATR. II, 334. Răbdăm greutatea călîi și altă toată patima tru-
pască. DOSOFTEIU, V. S. 151₂. Un topor, sau altă asemenea unsaltă...
 DRACHICI, R. 48/26. Deschide [cartea] în alt loc. C. NĚGRUZZI, I
 59. Lupi și alte dihăni mi-au ieșit înainte. CRĂNGĂ, P. 119. Au
mai pătit și alți voinici ca tine. id. ib. 187. Alți pârcălagi ca
aceia din Bacău... nu se aduc înainte. IORGA, CH. I. II 155. Pedepse-
le se dădeau... pe dreptate. Ce alt leac putea fi pentru lene și
obraznicie? SADOVEANU, N. F. 9. Eu am să-i mulțumesc lui cumnatu...
 a zis ea cu altă intonare de glas. id. ib. 14. S'a[u] dusă triștele
iubiri din altă vreme. BĂCIUC, V. 133. / (În legătură cu un pro-
 nume nedefinit) Alt oarecare, alt oarecine, alt oarece, alt ori-
sicare, alt fiecă etc. Amu alt oarece (a l t ă N. TESTAMENT 1648,
a i t u o e v a BIBLIA 1688) striga. COD. VOR. 10/13. Ca de alt
oarecine grăiaște de sine. VARLAAM, C. 323. De ar giurui nestine
să se poartească, sau și altă fiecă giuruință... PRAV. MOLD. 141.

s'au mestecat cu altă oarecare ghintă. P. MAIOR, IST. 62/ 26. x3x3x
 să știi, că în lumea asta, sau în alta orificare, vei găsi... KO-
 NAKI, P. 273. / Altul, cine, alt, cineva. Această învățătură a fost
 dată nr de alta de cineva, ce tocmai de Dumnezeu singur. VARLAAM,
 C. 294. Un om vrea să iașe altui cuiva vreun lucru. PRAV. MOLD. 29/1
viadul esti altul cine. COȘBUC, R. 95. Alt sau altă ce, altceva
 (și) sau altă ceva: Alții altu ceva striga. GOD. VOR. 34. NU pentru
pentru altă pentru ceva... VARLAAM, C. 317₂. Să lucreze acel pământ,
sau altu, ce va fi. PRAV. MOLD. 154/ 2). Iară altă, ce au găsit, tot
au luat. NECULCE, LET. II 262 / 17. Mulți cetesc Istoria lui Arghir,
... fără de a șocoti alt ceva lucru într' inșă, decât o proastă
poveste. BARAC, A. 3. Și de alte cele n lume n'aveși vreme să in-
trebi. EMINESCU, P. 24. Altă ceva n' ai de vorbit ? CREAŢIA, P. 125.
Vorbim mai pe urmă, acuma să vă întreb altceva. PREDAȘ, J. 110. /
Și altceva (pronunțat în vorbirea repede și: alceva HMM. 918) = ba
 bine că nu ! Când întrebi pe țăran : "Ai isprăvit cutare lucru?"
el, în loc de a zice "da" zice : "Oho! ș' altceva!" / (în locu-
 tiuni adverbiale) a) de loc (exprimând o direcție) Alt încotro
 (încătrău) = în alt loc. Să mergem alt încotro, (exprimând moda-
 litatea) = alt fel, altcum, altminteri. Batori n'aves alt încotro
face, temându-se... să nu fie silit la aceasta de Mihaiu. BALOES-
 CU, M. V. 183. / (Transilv.) Altinderi (sau, dial.) alinderea = alt-
 undeva, aiurea. Venise... Ca să-și găsească un rezat altinderi.
 COȘBUC, AV. 26. Eu începu a mă muștra, o'am mâncat alinderea. VI-
 CIU, GL. / Alt-unde, alt undeva (exprimând o stare sau o mișca-
 re, adesea în legătură cu prep. p e, d e și p â n ă) = într'
 altă parte, aiurea. Să fugă altundeva. PANN, F. I 5/9. Alt undeva,
societatea este destul de bine organizată. MAJORESCU, CR. I 313.
Altundeva, departe, au înflorit ciresii. STANCU, C. 13. Moartea
spre altunde câtă, parcă ar piti ceva. CONTEMPORANUL, S. II, 1948,

nr. 158, 6/1. / b(de mod : Altcum(va) = altfel. Nu aveau intr'alt cum face. NEQUICH, LET. II 250/1. Dar slavă lui Dumnezeu că n'a fost alt-cum mai rău. MARIAN, SA. 6. (În Transilv. adesea în legătură cu prep. d e) Era cam iute din fire, (de)altcum asculta de părinți (pronunțat în vorbirea repede și alcum) JAHRESEBER, VII 51). / (Precedat de pronumele interogativ) Cine, care, ce... alt ce alta poeziu să zic ? ANTIM, P. XXIV. Apoi ce păzești tu, alta, dacă nu știi nici măcar ce vorbesc muritorii ? CREANGĂ, P. 146. "De asta te plângi stăpâne?" - "D'apoi de care alta, măi Chirică ? id. ib. 155. D'apoi dacă n'oiu ști eu, cine altul are să știe ? id. ib. 299. / (În vechime și azi în Mold.) Ce... altă? Ce să facă altă, amărățul om? VARLAAM, C. 162. Cu ce altă le-ai răduce ? DOSOFTIU, PS. 59. Ce-i trebuie mai multă altă ? KONAKI, P. 293. / Câte alte... (toate) = multe. Începură... a vorbi... despre strigoi și câte alte năzdrăvăniî înfiorătoare. CREANGĂ, P. 14. Nu alt... (fără cât, afară de, decât...) = numai. (Cu funcțiune adjectivală) Scriptura, care nu iaste dentr'alt, fără cât den darul duhului sfânt. BIBLIA (1688) pr. 4/59. Nicăiri [nu] vedea alt pământ, afară de două ostroave mici. DRĂGHICI, R. 46/29. Nici o armă nu avea alta, decât un junchiu cu plăselele de sur. C. NEGRUZZI, I 148. N'am altă mângâiere... , Decât să'nalți la tine duioasa mea privire. ALEXANDRI, P. I 120. Ca să scapi de pedeapsă, alt chip nu e, decât să te duci să-mi aduci pe fata lui Verdeș-împărat. ISPIRESCU, L. 42. / (Cu formă feminină și sens neutru) Care lucru nu iaste altă nemică, fără numai sufletul. VARLAAM, C. 202. Tiranul, nestiind ce li-a mai face altă, învăța de le tăiară capetele. DOSOFTIU, V. S. 114. Nimica alta nu vedea... decât ser și apă. DRĂGHICI, R. 7/17. Biserica Episcopiei nu se deosebeste prin altă, decât prin o clopotniță. C. NEGRUZZI, I 194. Alta nu mai știu nemica, întunecimea voastră. CREANGĂ, P. 145.

Nevastă-băi ! alta nu-i de făcut, decât să îngomolăcim motanul...
cu niște petece. id. ib. 174. (S u b s t a n t i v a t, m și n.)
 N'a văzut pe altul afară de el. Nu știu ce să fie altă. MINHIUL
(1776) 131¹. F x p r. Nu de(pentru)alta(alt)... dar(decât,ci
numai,fără cât)... = nu pentru alt motiv,ci. Aceasta, nu pentru a
altă zice, fără cât ca să știm... BIBLIA (1688) pr. 4'29. Nu plâng
de altă, numai pentru Andronic. DOSOFTIU, V. S. 57. Nu mi-e
de alt venirea, Decât să-ți cinstească poftirea. PANN, W. II 50. Nu
mi-i de alta, dar mă tem că-i înțepeni în căruță. CREANGA, P. 123.
Ja... mai strânga-ți buzigoarele sossă; nu de altă, dar să nu-ți
pară rău pe urmă. id. ib. 253. / Nu alt(a),ci nici mai mult, nici
mai puțin. Vrand ca pentru... a Dachilor stăpânire... să seriem...
nu alta, ce ca'mor' un labirint... să fim intrat,ni să pare. CAN-
TEMIR, HR. 75. Vezi-i cum aleargă din marginile pământului !...
Au doară ca să fie fericiți ? Nu alt, ci numai pentru un nume de
fum... pentru slavă ! MARCOVICI, C. 22/10. / Nici una,nici alta =
nici mai mult,nici mai puțin;cu orice preț. Ei,nici una, nici
alta, voiau să vâneze lișhici sălbatece. ISPIRESCU,sp.HRM.919. /
(Învechit) Ni unul,ni altul = ba unul,ba altul. Tot trimetea, ni
pre unul, ni pre altul dînsintea lui să vie mai curând. NECULCE,
ib. / Nu alt(ă)(altăceva, altceva) = într'adevăr. Mâna... de ți
se părea că zboară ipele, nu altă ceva. CREANGA, P. 117. Pare că
te uncea la inimă, nr altceva. ISPIRESCU, L. 37. Au prins a juca,
de se sfârma, nu alta. SBIERA, P. 8.

3. Uneori redă idei cuprinse în unul din următoarele
 substantive și adjective :

a) (S. m.) Aproapele. Cine va săpa groapa altuia, sin-
gur ș'va căde în rîpă. DOSOFTIU, PS. 26 [-omul] nu se părăsește
a nu zavistui binele și cinstea altuia. ANTIM, P. XXVI, Vezi
gozu din ochiul altuia și nu vezi bârna din ochiul tău. ȘEZ. I

220. ;

b) (S. m.) Străin. Pune temeiul pe munca ta, iar nu pe ajutorul altuia. MARCOVICI, D. 11/1. "Să nu faci în viața ta, ceea ce te-ar supăra, De ți-ar face-o altul!" - "Altul, de: zici inteligent, D'apoi eu, să n'am eu drept să mi sărut nevasta?" COȘBUC, B. 57. Cine nu adună pentru sine, adună pentru alții. ZANNE, P. V. 9.

c) (S. M.) Schimbat. Cum ieșea afară la drum, parcă era altul. CRWANGA, P. 112. F x p r. (Învechit) A se face altul dintr'altă = a-și ieși din fire. Acest cuvânt, dacă-l audzi împăratul, se face altul dintr'altă, de mânie. DOSOFTHIU, V. S. 146. / (și cu funcțiune adjectivală, după germ. in aderen Umständen sein). A se afla în altă stare = a fi însărcinată. MARIAN, NA. 10.

d) (A d j.) Unul nou, altfel de. Am umblat pustia alte patru zile. DOSOFTHIU, V. S. 102. Cuvântul vostru... vă dă'n viața asta altă viață, și mai vie. KONAKI, P. 80. Îmi voi cumpăra altă corabie. DRĂGHICI, R. 14/3. În locul oricărui om ce cade, în locul oricărui piept ce se despică, alt piept și alt om se pune îndată. A. RUSSO, ap. BĂLCESCU, M. V. 58. Ajunse la împărăția tatăne-său. Aici: alți oameni, alte orașe... cele vechi erau schimbate. ISPIRESCU, L. 9. Aș purces chiuind în altă întrecere. SADOVEANU, N. F. 38. Se crapă zorii unei alte ere! BENIUC, V. 91. Azi vânzolim alte vreri, alte precețe. DEȘLIU, G. 9. Trece un râu și-o supărare și-mi vine alta mai mare. IARNIK-BĂRȘANU, D. 214. Nu te uita... că mi-s ciorecii cam răi, C'am acasă două oi, și mi-oiu face altii noi. ib. 459. / (S u b s t a n t i v a t, cu formă feminină și sens neutru) Ceva nou, încă ceva. și alta... aș poști să știu. ANTIM, P. XXXVUUU Amu e scornit alta: ci-că să-i aduc pe fata împăratului Roș. CRWANGA, P. 234. F x p r. Altele (și) altale = tot mai multe, fel de fel, toate. Pisică sau ariciu sau pâlș sau nevăstuică sau veveriță și ș'altale-altale câte sunt necurate. PRAY. MOLD., ap. H. 17. Câte și câte fealuri de schimbături și

din zi în zi altele și altele. CANTEMIR, 1b.

e) (A d j.) Al doilea, a doua. Am ajuns pe pământ
inger, ca un alt apostol nou. BIBLIA (1688) pr. 7/7. Toate-aces-
tea de la-ai ști. Alta ca tine n'ar fi. MARIAN, SE. 68. / Ne-alt
(ul) = cum nu se mai află. Ar naște un prunc, ca ne-mai-altul.
pe lume, un Făt-Frumos. SBIERA, p. 118. / Îndoit, încă odată. Să
plătescă și alt pret, de cum vor pretul acel lucru. PRAV. MOLD.
31/1. (S u b s t a n t i v a t, cu formă feminină și sens neu-
tru) Am miluit boiarinul... cu satul Borăști..., căce c'au fost
lui de moșie mai de-sinte vresme, și altă, pentru-ca... s'au ne-
voit la slujba domniei mele (a. 1702). CUV. D. BĂTR. I 113. S'au jă-
luit înaintea domniei [i] mele rugătorii noștri episcopii... și
feciorii de boiari de țară și giupăneșe sărace..., zicând că li
s'au pusit satele...; alta, s'au jăluit pe parcălabii de ținu-
turi, că le intră în sate de la pradă vecini [i] ...; alta, [că]
imblă disuzubinarii în toată vremea, de facu năpăști...; alta,
[că] umblă slugile hătmănești... de la învăluesc țigani și-i pra-
dă. DOC. (a. 1628) ap. HEM. 924. Domnul cetății, știind că fără fri-
că de vină i-au dat spre pierzare, alta, și de frica svântului,
căzu la picioarele svântului. VARLAAM, C. II 34.

f) (A d j.) Deosebit. Luo iscodnicii și pre altă
cale-i scosse. COD. VOR. 122. Cu alte limbi și cu alte buze voi
grăi către dânsii. BIBLIA (1688) pr. 8/6. F x p r. A schimba vorba
(a întoarce) pe altă foaie = a-si schimba hotărîrea. Cf. HEM.
922. Omu, când vede el bine că nu merge drept și netid ceva, le-
ne schimbă vorba d'întăiu p'altă foaie. JIPESCU, C. 120. / Altă
căciulă (altă găscă) n'altă traiată = aceea-i altă vorbă. Unul
[din peblivani] schimbă în tot chipul o căciulă, care, când o
arunca de pământ, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deose-
bite. De acolo a și ieșit vorba românească: "altă căciulă":,

când vrea omul să zică că s'a schimbat atarea de mai înainte a unui lucru. ODOBŢESCU, ap. HEM. 921. / Altă sia v. ă l (B. l). Cf. a l t m i n t e r i, a l t e u m, a l t f e l.

g) Viitor. (Transilv., numai în expresia) alt-an = anul viitor. Poate să ne facem alt-an și noi casă. / h.) (Rar, pe Mureș în Transilv.) A d v. Altu = adică, la dreptul vorbind, de altfel. Altu, nu mai merg, Nu mai duhăresc (=fumez), altu.

II. Foarte des în corelație cu u n. l. (S. m. și f.) În-
treba cineși de păcatele sale unii de mențiuni, alții de nedirep-
tăți, alții de alte păcate de toate. VARLAAM, C. II 24. Au dat unuia
patru [talanti] altuia doi, altuia unul. BIBLIA (1688) pr. 4/28. Nu-
mele unuia Moșie, iară numele altuia Sina. Ib. 20^a. Care dincoțre
il ruga: unul să-i dea bănărit, cât a cere el, altul să-i dea
fata... CREANGĂ, P. 228. Busuioac roșu răsare, Unul mic și altul
mare. IARŢIK-BĂRSEANU, D. 21. / (Cu formă feminină și sens neutru)
Aci începeu una, aci lăssu alta. ISPIRESCU, L. 35. Una gândește
cârciumarul, și alta bețivul. ZANNE, P. V 133. / (În legătură cu

prepoziții) Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta, Ful-
gerele adunat-au. EMINESCU, P. 239. Diavoli... încep a se cărăbăni
unul peste altul în turbincă. CREANGĂ, P. 303. Acesta începu să
treacă de la un om la altul. PAS, L. I 67. Umbla dintr-un loc în
altul, dela un om la altul. id. Ib. 72. Întorcea dela unul la altul pri-
virea. DUMITRIU, B. F. 12, cf. 29. W x p r. Unul, una (un fel)... al-
tu, alta (alt fel) = fiecare câte ceva (în felul lui). Mai ziseră
unii una, alții alta. ISPIRESCU, ap. TDRG. Unele întrebunțează un
fel de buruene... altele alt fel. MARIAN, SF. II 56. / Unuia și al-
tuia = orisicui. Cum se poate - zices ea - să ajungă pe mâinile
unora și altora. ISPIRESCU, L. 26. / Unii-alții = mulți. "O, asta nu
se poate", zic unii-alții'n luma. ALEXANDRESCU, ap. HEM. 920. / una
(și)alta = de toate, ceva. Când va spune unele și altale, iară
să-l întrebe. PRAVILA GOVORA (1640), ap. HEM. 918. Duduca Leona se
cam tânguia de unele și de altale. SADOVEANU, N. F. 42. Vorbind

una-alta cu toți împreună. PANN, ib. HEM. 919. [Descântătorilor]
e datina a li se da câte una-alta din casă. MARIAN, ib. HEM. 920. /
Până(la) una-alta = deocamdată. până una-alta, ia să mă duc să
văd, ales-au năsipul din mac ? CREANGĂ, P. 265. Până la una-alta,
hai să vedem ce-i de făcut. id. ap. HEM. 920. / Ba din una, ba din
alta sau Din(tr) una 'n(tr) alta = din vorbă'n vorbă. Ba din una,
ba din alta, și de cole până colea, și-au plăcut unul altuia.
 CREANGĂ, P. 168. Din vorbă'n vorbă, din una'n alta, ajung până a-
casă la cumătra. id. ib. 32. Unul după altul = succesiv. Nu-ți era
în destul de-o rană, ci trei mi-ai trimis, și una după alta. MAR-
 COVICI, C. 19/ 26. Rizea lovi firele cu secura unul după altul.
 DUMITRIU, B. F. 65. / Unul ca altul = de o potrivă. N'ai iubit
pre toți oamenii, unul ca altul. CUV. D. BĂTR. II 453. Femei, una
ca alta de tinere. ISPIRESCU, L. 7. / (Când e vorba de "doi," "două")
celălalt, și doilea, nou. Ostile e unbia și a altăie părți. DOSOF-
 TEIU, V. S. 236, cf. MAG. IST. I 320/ 18. Un an se sfârșeste și altul
începe. MARCOVICI, D. 3/ 7, cf. 9/ 4. Și unii și alții alergă către
lăcuința lui. DRĂGHICI, R. 167/ 4. În om, două sânt stăpâne puteri...
una ca să zădărească, alta povetuitoare. KONAKI, P. 276. La judecă-
tori, ce intră pe o ursche, iasă pe alta. C. NEGRUZZI, I 248. De-o
fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi, București însemn
le-om duce toate. EMINESCU, P. 239. Nu-ți face una copii,iei al-
ta. CREANGĂ, P. 118. Pândes când unul, când altul. ISPIRESCU, L. 4.
Tot două oala-mi fierb : una sescă și a alta goală. ZANNE, P. IV 19.
se zice despre cel, cărui tot rău îi merge. / Una... alta = întâi
 întâi (mai înainte)... și doilea (apoi) Nice aceasta nu putea: una,
că ere mic de stat, alta că gloatele l-impresura. VARLAAM, C. 381
S'a fost dat... poruncă luptele a se lăsa... Una, că prea'ntârziă-
se... și alta că împăratul foarte supărat era. PANN, E. II 75/ 5.
De (pe de, pe, într', dintr') o parte (lature)... de (pe de, pe,
într', dintr') altă parte (lature). Au rămas tot amăgit și de
[dintr'] o parte și de [-dintr'] alta. NECULGH, LET. II 428/ 7.

Se întoreea, când într'o parte, când într'alta, bezmetic, DRAGHICI,
R. 160/5. Credinciosul împăratului, auzind aceste, pe de o parte
l-a cuprins spaima, pe de alta s'a îndrăcit de ciudă. CREANGA,
 P. 256.

2. (Exprimând un raport de reciprocitate) Olvetesco
și mânt unii către al(u)ții. CUV. D. BATR. II 418. Și iarăși vine
lucrul unul drept altu: cât are și de mică cațarea cu bani la
vreun om di cești mai mici, iaste mai mare decât s'are da la un
boiaru. PRAV. MOLD. 159/1. Să avem pace unul de către altul. DOC.
(s. 1682), ap. HEM. 918. Năzuesc unii la alții. DOSOFTEIU, V. S. 90.
Talendurile se dau de la unii la alții. BIBLIA (1688) pr. 4/26.
Apuca unul pe altul din oamenii aceia. MINERUL (1776) 18¹.
Acești ibovnici, unul pentru altul pierc. KONAKI? P. 87. Se vor
râni între sine, ca să poată trece unul altuia înainte. BĂLCESCU,
M. V. 161. Să ne iertăm unii pre alții. C. NEGRUZZI, I 149. Sânt
cinci degete la o mână și nu samână toate unul cu altul. CREANGA,
P. 19. Fetei și lui Ivate au început a li sfârși inima unul după
altul. Id. ib. 167. Vorba ceas : una pentru alta. Id. ib. 196., cf. 279.
Își luară ziua bună unul dela altul. ISPIRESCU, L. 9. Țărănișe se
se uitară unii la alții murmurând. DUMITRIU, B. F. 111.

3. (În loc de un... alt și) Alt..alt. Alt om iaste
vestit de om bun și altu-i vestit de om rău. PRAV. MOLD. 34/2. În-
gerii sprețenind ș'agiutând altul altuia de acei oameni. DOSOFTEIU,
V. S. 41/2. Să iasă la câmp, oă alta-i oastea la câmp sloboadă,
alta-i oastea cându-i închisă. N. COSTIN, LZ. II 10²⁶. Altele apu-
nea aceea, și altele se gândea. PANN, H. II 29/3. Altui îi e drag
popa și altuia preuteasa. C. NEGRUZZI, I 249. Alta e a auzi, și
alta e a vedea. ZANNE, P. II 482.

[Se declină accentuându-se : alt, altui, alți, altor -
altă, altei, alte, altor; altul, altuia, alții, altora; alta, alteia,
alteie, altora. Dar accentul e varia atât în româna veche
(altui VARLAAM, C. 156₁, altuia id. ib. 11₁, altor id. ib. 178₂, altora

DOSOFTIU, PS. 32), cât și rar, din cauza ritmului, la EMINESCU, P. 189 (Unu'n brațele altăia) și în dialecte. Și în formele oblice se găsesc variații : altăia (EVANGHELIE GOVORA (1642) GCR. 205), altăia (DOSOFTIU, V. S. 205₁) altăia (KONAKI, P. 268), altor (CORESI, E. V/ 21), altore (VARLAAM, C. II 141). / și : (după fr. sau germ.) un alt (=alt.)]

- Din lat. alter, -a, -um idem.

ALT s. m. sg. (Muz.) v. alto.

ALTĂCĂI vb. IV. T r a n s. (Despre lichidul dintr' un vas)

A clătina (,ișcând vasul) , a blotăcni. W x p r. A-i altăcăi cuiva burta =(a-i ghiordă) când a băut apa multă. ION CR. V 219. [Prez. ind. altăcăi.]

ALTĂDATA adv. (În opoziție cu a c u m sau cu alte adverbe care arată timpul prezent :) 1. În trecut, odinioară. Nama rămâne cu totul uimit și zălud de o mierare ca aceea, ce altă dată nu i se întâmplase. BILDIMAN, N. P. 55/ 21. Măndătirile seculi și Neamțul, altă dată fala bisericii române... CREANGĂ, A. A. 71. Altă dată arătam și - să te ții părleo! ISPIRESCU, L. 12. Alte dăți suns zăvorul Lina pe furis... păsis. COȘBUC, B. 9. Dacă prinzi tu azi stucă, urma lealea Ileana apoi eu ma fac iar tânără cum am fost altădată. SADOVEANU, N. F. 102. Florile dalbe ca altădată scopar... pământul. BENIUC, V. 38. N'ai cunoscut altădată decât jugul și palma. DEȚLIU, G. 53. / De obicei. Chinga o strănse mai mult decât altă dată. ISPIRESCU, L. 4.

2. În viitor, de aci înainte, a doua oară. De vei păgubi în vreo neguțitorie, să-ți fie de învățătură , ca altă dată să nu te apuci de ea. C-NEGRUZZI, I 251. Cine-a face altă dată ca mine, ca mine să pățească! CREANGĂ P. 253. Se f ăgădui,

că altă-dată nu va mai face așa. ISPIRESCU, L.310. / (În opoziție puternică cu clipa vorbirii) Vom merge altă dată [la teatru],
că nu piere lumea. ALFCSANDRI, T.329. (Tipătescu:)... "Du-te, Altă dată mai vorbim!" : "Dar ce să vorbim aldată?"
 CARAGIALE.

3. (În corelație cu o d a t ă, u n e o r i) Cela ce-
su făcut silă..., una date să va globi cu bani, alte-date să
leapădă cu tot den mesereare și, iară une-ori să oprește de be-
searică. PRAV.MOLD.110. Une-ori [omul] cade și pică în deplină
tăvălire, iar alte dăți se rădică până la Dumnezeuire. KONAKI, P.
 261. / În legătură cu prep. d e a. Acel fur au fost învățat și de
altă dată să fure. PRAV.MOLD.169. Tătaoa Leona uita prea des că...
nu mai eram "tâncoul" de altă dată. SADOVEANU, N.F.7. Primăverile de
altă dată nu su lăsat urme în voi. BĂNIUC, V.24. / (Or.Stalin)
În aldat' = altă-dată. / Căins(nu)altă-dată = ca niciodată. Va fi
mărs asupra-i cu armele goale..., ca nu altă dată. PRAV.MOLD.60.
Ca nealtădată poarta era incuiată. PAS, Z.177, cf. GALACTION, O. I
 182.

[În vorbirea repede : aldat(ă). cf. JAHRESBER. VIII 81.]
 - Compus din alt,-ă și dată. Cf. a l t e o r i .

ALT-AN adv. v. alt.

ALTAN adv. (Regional) Dincolo, dincoace, peste. Am trecut
drumu altan. PRIENAGUL, P. R. 55.

ALTANĂC s.n. (Bot.) = altângic.

ALTÂNGHĂ s.f. (Bot.) v. altângic.

ALTÂNGIC s. n. (Bot.) (Mold. și Dobrogea) = condurul-doamnei.
 Altângicuri se cheamă "cețunasi". HEM. 929. [Pl.-gicuri. /
 și : stingic (TDRG), aptangic (HEM. 1389) s. n.]

- Din turc. altıgyk orizabtemă.

ALTĂCĂRĂ adv. (Numai în româna veche, în legătură cu
 prep. d e) Odinioară, oarecând. Ceia ce de altă oară (o a r e
 c â n d u N. TESTAMENT 1648, o d i n i o a r ă BIBLIA 1688) ne-
pomeniri... fură. COD. VOR. 147/ 2.

- Compus din alt,-ă și oară.

ALTAIC,-Ă adj. Care se trage din munții Altai, care
 trăgește acolo sau se referă la ei; turanic.

- N. din fr. altaïque idem.

ALTAR ¹ s. n. 1. Parte a bisericii, în care preotul
 oficiază liturgia și care, fiind așezată în partea cea mai dea-
 pre răsărit, e despărțită prin catapetesmă de restul bisericii,
 rezervat credincioșilor. Cungiurai altariul tău Doamna. PSALT.
 SCH. 76/ 2. Îl duce peșșă cea împărătească, în sfântul altar. LOG.
 GHEORGACHI, LET. III 290/ 30. Celor morți le-au rădicat altare. ȘIN-
 CAI, I. 4/ 12. Întinsă'n haine albe, cu fața spre altar, Logod-
 nicea lui Arald, stăpân peste Avazi. FMINESCU, P. 199. O fată...
icoană'ntr'un altar s'c pui. COȘBUC, B. 16. La biserica cea mare,
cu trei altare. THEODORESCU, P. P. 391. Popa l-a peneșrit și în al-
tar pe Suzee. PAS, L. I 10. Popa joară din altariu C'a furat-o-un
păcurariu. POP. ap. HEM. 927. / F i g. Biserică, religie. Slujitori
și altarului. Părea... că misiunea critică a d-lui Călinescu

va fi să îngroașe rândurile acelor "esteticieni ai altarului" care au fost gândiristi. VITNER, CR. 59. / Cununie religioasă. În cu- rând își va conduce mireasa la altar.

2. Masă de piatră, de iarbă etc., pe care se aduceau, în vechime, jertfe zeilor. [Se văd] două nimfe întinzând brațele cătră un altar, sub care se svârcolește o fiară străpunsă. ODO-
BESCU, ICON. TR. 13. Vestalelor, când în picioare, altarul vostru s' află încă,... De ce v' ați reuros în sfera abstracțiilor senină-
tăți? MACHDONSKI, O. I 62. / F i g. Soldatii și-au jertfit via- ța pe altarul patriei. / Monument sacru. Poste nu e decât dat oricui să'nalțe un altar căminului. BĂNIUC, V. 25.

[Pl. -tare, rar -taruri. / Scrie și altari. / Și :
(învechit) altăriu (tarii) s. n.]

- Din lat. altarium sau altare idem.

ALTĂR² s. n. (La Moți) Scriin, în care muntenii își păstrează documentele și banii etc. FRÂNCU-CANDREA, M. 97. [Pl. -tare.]

- Etimologia necunoscută.

ALTĂRAȘ s. n. 1. Diminutiv al lui altar.

2. (Bot.) (Mold.) = urzică-moartă (Lamium maculatum).

WEIGAND, B. B. 94, cf. PANȚU, PL².

- Derivat de la altar cu suf. -aș.

ALTĂRIU s. n. v. altar.

ĂLTCEVA pron. v. alt.

ALTĂCUM adv. v. alt.

ALTEORI adv. (Numai în corelație cu u n e o r i) AL
 tă-dată. Una-ori mănca smochine, alte-ori linice. MINHIUL, (1776)
 146. Una-ori un tremur feroș o apuca, alte-ori rădica frumoșii
săi ochi spre cer. C. NEGRUZZI, I. 27. Alteori se pogora zăpadă.
 DUMITRIU, B. F. 14. [și :(înveștit ,la sg.) altă-pară adv.]

- Compus din alte și ori.

ALTERĂ vb. I. T r a n s. și r e f l. I. A (se) schimba,
 a (se) modifica (de obicei, în rău), a (se) strica. Carnea s'a
alterat din cauza căldurii. / (Muz.) A înălța sau a scobori o
 notă cu un semiton. cf. T. POPOVICI, D. M. / A (se) turbura. Lui
Sina privirile acestea respectuoase ale tuturor îi deteră [sic]
sentimentul de tristețe. CALINESCU, H. O. I 24.

2. A falsifica. A altera un text.

[prez. ind. alterez.]

-N. din fr. altérer idem.

ĂLTERĂ s. f. v. halteră.

ALTERABIL, -Ă adj. Care se poate altera.

-N. din fr. altérable idem.

ALTERABILITATE s. f. sg. Însușirea de a fi alterabil.

-N. din fr. altérabilité idem.

ALTERARE s. f. Acțiunea de a (se) altera și rezultatul ei;
 stricare, falsificare. Din aceeași legătură între cuvânt și no-
țiune se explică, în parte, un alt fenomen limbistic : Alterarea

sau prefacerea crescândă a cuvintelor în decursul timpului. MA-
 IORESCU, L. 25. Și mulțumindu-se cu faptul nealterării fundamenta-
le... a limbii române, nici Heliade, nici cei cari au partici-
pat la mișcarea lui, nu su urmărit restituirea himerei, concepu-
tă de Bărnuțiu. MACHEDONSKI, O. IV 120. Senilitatea e în funcțiu-
ne de o alterare patologică a țesuturilor. PARHON, B. 10, cf. JAR, E.
 162. La teatrul C. F. R. - Giulești, atitudinea de indisciplină și
familiarism a permis alterarea conținutului unor spectacole. COL-
 TEMPORANUL, S. II, 1951, nr. 283, 1/2. / Alterarea unui aliment. /
Alterarea personalității. / Alterarea unei monede, a unui text.
 [Pl.-rări.]

- Abstract verbal al lui altera.

ALTERAT, -Ă adj. Schimbat, devenit altul, turburat, stri-
 cat, falsificat. Întreabă o' un glas alterat de spaimă: "Cine e?".
 VLAHUȚĂ, D. 292. Păterul Enache Damian e un produs nealterat al
solului românesc. IBRAILIANU, SP. CR. 119. Are o voce alterată,
plină de îndârjire [un invalid.] SAHIA, N. 16.

- Participiul lui altera cu valoare de adjectiv.

ALTERAȚIE s. f. = 1. alterare.

2. (Muz.) Urcarea sau coborîrea unei note cu un semiton,
 punând înaintea ei semnul de alterație, diezul sau bemolul. T.
 POPOVICI, D. M.

[Pl.-rații. / și : alteratiune s. f.]

- N. din fr. altération idem.

ALTERAȚIUNE s. f. v. alterație.

ALTERCAȚIE s. f. Schimb repede de vorbe răstite; oar-
tă, sfadă, gălceavă. Am avut cu ea și altercații. IBRAILIANU,
A. 28. Georgeta fu cam îngrijată de această conversație ce pu-
tea degenera în altercații cu o femeie ca Olimpia. CALINESCU,
H. O. II 34. Își aducea prea bine aminte de mica altercațiune de-
la conac. DUMITRIU, B. F. 161. [Pl. -ții. / și : altercațiune s. f.]
- N. din fr. altercation.

ALTERCAȚIUNE s. f. v. altercație.

ALTERN, -ă adj. De o parte și alta. (Geom.) Unghiuri al-
terne = unghiuri formate două câte două, simetric, de două drep-
te pe care le taie o secantă. Unghiuri alterne interne și alter-
ne-externe. MELIK. G. 23. / (Bot.) (Despre foi, frunze etc.) foi
care cresc pe tulpină de o parte și de alta, la distanța "însi-
rate pe un ax în lungul unei spirale". (DET. PH. LEMN. 215). Frun-
ze alterne rare-ori întregi... C. NEGRUZZI, I 102. Foi alterne.
GRECESCU, FL. 22. Frunzele pot fi așezate pe lujer în următoa-
rele moduri: alterne : așezate în mod altern pe lujer (în
lungul unei spirale care înconjoară lujerul/ ~~în~~ DET.
PL. LEMN. 7. / (În c o m p u n e r i) A l t e r n i : Alterni-se-
pal, alterni-petal. GRECESCU, FL. II 13.

- N. din fr. alterne idem.

ALTERNĂ vb. I. l. I n t r a n s. și r e f l. A se schim-
ba, a (se) perinda. Mănăstirea... clădită cu straturi de cărămi-
dă roșie ce se alternă măiestrește cu asternuturi de un moloz
țean. ODOBESCU, I. 388. În oscilațiile lui [= ale instinctului]
alternează deagust. SADOVEANU, Z. C. 321. Ziua alternează cu noap-
tea.

2. T r a n s. (= f a c t.) A face să se urmeze pe rând, să se perinde. A alterna pedepsele cu recompensele. A alterna cultura pământului.

[Prez. ind. alternez și altern.]

- N. din fr. alternar idem.

ALTERNANT, -A adj. Care alternează, care se schimbă pe rând, care se perindă.

- N. din fr. alternant, -idem.

ALTERNANȚĂ s. f. 1. Schimbare, venire rând pe rând, perindare, alternare. Alternanță de roci mai tari cu altele mai slabe într-un masiv muntos.

2. (Fiz.) Totalitatea valorilor dintr-o semiperioadă a unui fenomen alternativ începând cu momentul în care valoarea mărimii alternative trece prin zero. LEX. TEHN.

3. (Fonet.) Schimbarea calității sau cantității unei vocale la cuvintele din aceeași familie sau în cursul flexiunii aceluiaș cuvânt. Formele prezentului indicativ joc, joacă, jucăm, se obțin prin alternanță vocalei o.

[Pl. -nante.]

- N. din fr. alternance idem.

ALTERNARE s. f. Acțiunea de a alterna și rezultatul ei. Alternarea cărămidei roșii cu cea smălțuită se face uneori în colorări oblice. IORGA, CH. I. II 21. [Pl. -nări.]

- Abstract verbal al lui alterna.

ALTERNAT, -A adj. Care alternează, care se schimbă, care se perindează ; făcut (aranjat, organizat) să alterneze. Piesele turnate... din fontă albă se introduc în cele de fontă, unde sunt

așezate în straturi, alternate cu straturi de hematită roșie. IOA-
NOVICI, TEHN. 44.

- Participiul lui alterna cu valoare de adjectiv

ALTERNATIV, -^vA adj. Care vine pe rând, care alternează.
Miscări alternative. / Propoziții alternative = propoziții care
cuprind două afirmații opuse dintre care ori una ori alta trebuie
acceptată neapărat. / (Jur.) Obligație alternativă = obligație
care specifică pentru debitor mai multe chipuri de a se achita
și posibilitatea de a alege între ele. Obligațiunea simplă devine
ne alternativă, dacă unul din lucrurile promise pier. HAMANGIU,
C. C. 244. / (Fizic,) Curent electric alternativ = curent electric,
a cărui intensitate variază periodic, astfel încât media aritme-
tică, pe o perioadă a intensităților lui să fie o nulă. LEX. TEHN.
/ (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) La rând, perindându-se (u-
nri după altul). Ochii li se luminau și li se umbreau alternativ.
JAR, W. 80.

-N. din fr. alternatif idem.

ALTERNATIVĂ s. f. Obligația de a alege între două căi, două
lucruri, două părți etc. (Cf. d i n d o u ă , u n a) La Ter-
mopyle, Pelopida avea alternativa de a se preda sau de a lupta
până la ultimul ostaș. [Pl. -tive.]

-N. din fr. alternative idem.

ALTERNATOR s. n. (Tehn.) Alternator electric = mașină e-
lectrică, generatoare de curenți alternativi. [Pl. -toare.]

-N. din fr. alternateur idem.

ALTETA s. f. (Titlu dat (in organizatia feudala) prin-
tilor si printeselor de sange; marie, inaltime. Alteta se regala
contele de Flandra. URICARIUL, VII 239. / Persoana careia i se
da acest titlu. [Pl.-teta.]

-N. din ft. altetza inaltime.

ALTFEL adv. 1. Altcum, altmintrelea, intr' alt chip.
să-l vedeți pe cel, veți judeca altfel. C. NEGRUZZI, I 40. Trăsea
altfel... si pricep cum să'nceapă lucrurili. JIPESCU, O. 67. Aca
le era o leacă mai chipos si alt-feliu imbrăcat. CREANGA, P. 148.
Altfel n'ai cum să le zici. IARNIK-BĂRSWANU, D. 298. / (În legă-
tură cu prepoziții) Dar nu cumva să faci de alt fel, că nici în
borta soarecului nu ești scăpat de mine. CREANGA, P. 212. Dar pe
trece era si într' alt fel, si dacă se sătura de ăsta, zicea : "Vai
"hai, să ne jucăm altfel !" PITIȘ, ȘCH. 233. Ascunde-te, Romeo,
că ntr' altfel ești pierdut. MACEDONSKI, O. II 151. / (Cu funcțiu-
ne a d j e c t i v a l ă) Eu te socotesc mai altfel. ISPIRESCU,
L. 42. Aci se tes altfel de covoare.

2. De unde nr, dacă nu, altmintrelea. Noroc de la Dum-
nezeu, că era o fată robace si răbdătoare, căci, altfel, ar fi
fost vai si amar de pielea ei. CREANGA, P. 283. Căci altfel, nu
e chip. ISPIRESCU, L. 29. Fă-te că n'uzi... altfel te curmă. H-
NIUC, V. 98. Să le stingem sământa [ciocilor]... alt fel nu scă-
păm, altfel ne chină mai rău. DUMITRIU, B. F. 68.

3. Încolo, altmintrelea. Cantemir era un domn, Alt-
fel prea de treabă om. C. NEGRUZZI, I 186. (Adesea, în legătură cu
prep. d e) Bunicii noștri... ersu de altfel milostivi. SADOVEANU,
N. F. 8. De alt fel... se poate să vă cruțe. BENIUC, V. 95. Era să
fiu, de altfel, în cabinetul Manolache Costake. DUMITRIU, B. F. 87.
Erau săraci, dar de altfel trăiau bine.

[Accentuat si altfel. / și : (Mold.) altfeliu. (în
vorbirea repeze alfel adv.]

- Compunere recentă din alt și fal.

ÁLTFELIU adv. v. altfel.

ÁLTIER s. m. (Bot.) (Plantă nedefinită mai de aproape, probabil) Arțar. Frunză verde de-altieri. Mi-a mai rămas doi cruceri. DOINE 112.

ALTILERĂ s. f. v. artileria.

ALTIMETRIE s. f. Știința care se ocupă cu stabilirea altitudinilor de teren față de nivelul mării. Cf. LEX. TEHN.

-N. din fr. altimétrie idem.

ALTINDERI adv. v. alt.

ALTIMÉTRU s. n. Instrument cu care se măsoară altitudinea (față de nivelul mării sau față de o anumită cotă a terenului) Altimetrul arăta că avionul începuse să urce. BOGZA, P. M. 47. Altimetru barometric... pentru a indica... altitudinea față de nivelul mării. LEX. TEHN. Altimetru absolut... indică altitudinea... printr-un procedeu de măsurare a distanței dintre avion și sol. id. / F i g. Instrumentul critic... nu mai este un simplu altimetru măsurând diferite înălțimi ale perfecțiunii artistice. VITNER, CR. 7. [Pl. -metre.]

-N. din fr. altimètre idem.

ALTÍSSIMO adv. (Muz.) cu note foarte ridicate, foarte sus.
CADE.

- N. din ital. altissimo idem.

ALTIST, -A s.m. și f. (Muz.) (Persoană) care are voce de alto, care cântă alto, cf. T. POPOVICI, D.M. Bontas... altist în strană. KLOPSTOCK, F. 67. [Pl. -tisti, -tiste.]

- Din germ. Altist idem.

ALTIȚĂ s. f. 1. (Întrebuințat pe alocuri numai la pl.)

1. Parte a mânecii, de pe umerii cămășilor femești (în unele locuri și a celor bărbătești) brodată cu cusături (sau cu fluturi); (la pl.) cusături cu amioiu și cu mătase de-alungul mânecilor femești (FRÂNCU-CANDREA, M. 97). Cf. u m ă r a ș. O păreche de altițe cu sârmă. DOC. (sec. XVII), sp. HEM. 932. O cămeșă de burancic cu altițe cusute de dînsa. C. NEGRUZZI, I 300. Altita de pe umăr e bogat cusută. ODOBESCU, I 416. Purta... bluză cu altițe verzi. SADOVEANU, P.M. 59. Badiu care mi place mie, N'are casă nici moșie... Fără cămașă cu altiță. IARNIK-BĂRȘEANU, D. 39. Cusătura principală a mânecilor îi dă o formă altițele. Com. A. BANCIU (Săliște-Sibiu). Nici leles cu bărneața, nici badea cu altițe = bărbatul să fie bărbat și femeia, femeie. ZANNE, P. III 25.

2. Iia sau cămașă întreagă. I. M. Pe pieptul tânăr ei și-a pus Altita'n loc-de-aramă. COȘBUC, B. 42.

[Pl. -tițe. / Și : (cu asimilație) altițe s. f. pl.; (Ban., forma originală) lătiță s. f. HEM. 933.]

- Prin metateză, din sârb. latica idem. Hasdeu. Etym. magn. 933.

ALTIȚĂ s. f. pl. v. altiță.

ALTIȚUDINE s. f. (Geogr.) înălțime a unui loc deasupra nivelului mării; înălțime. Aici : ... Altitudine una mie două

sute optzeci și cinci metri deasupra mării. SEBASTIAN, T. 16.

[PI.-dini.]

- N. după fr. altitude (=lat. altitudo, =inem)

idem.

ALTMÎNTE adv. v. altminteri.

ALTMÎNTEREA adv. v. altminteri.

ALTMÎNTERI adv. I. (În opoziție cu a s t f e l) Alt-
fel, în alt chip, altcum. Amintre = aliter. ANON. CAR. Grăies-
te-se și amintrea Duminecă neao. COREȘI, ap. HEM. 59. Atunci amu
opri mariei e somu nu opreaste, ce amintrilea-și tăria se arăta
mai mare. id. ib. 590. Să nu crezi că amintreles nu se va afla.
DOC. (a. 1610), ap. GEM. 589. Că amentrele, nu-i vor putea dobândi.
CANTEMIR, HR. 257. Iară amentreale numele acesta... nici mutat
nici schimbat iaste. id. ib. 304. Iară amentreles regulă de toți
priimită iaste. id. ib. 368. Cu acel meșteșug poate să biruiască...
iară într'alt chip amintere nu poate nimeni să-i pobească. NĒ-
CUIȘĂ, LIT. II 330/11. Amintele nu se poate (a. 1741). URICĂȚIUL,
XV 313. Daniile să fie slobod... a se face...; iar amintire, pre-
cum s'au obișnuit până acum (a. 1789). ib. Vremea cea mai
bună [pentru scuturarea seminței] este iarna, pentru că, almin-
treles, foarte anevoie se deslipește. ECONOMIA, 71/19. Am cunoa-
cut cum că vremile sânt acum iuți, lucrurile amintrulea, - via-
ța omului scurtă, păcatele multe (a. 1811). BV. III 33. Altmintereș
nu ar fi cu putință. CALENDARIU (1814) 102/24. Pre alocurea alt-
mintrea răspund în vorbă unele cuvinte. P. MAIOR, IST. 248/12. Au
socotit apoi că amintirea nu putea pitreca. DRĂGHICI, R. 140/31.

Nici eu nu zic smintre. ARHIVA, R. I 60. Ai noroc, că m' ai găsit în chef bun; almintrele n' aş îngădui un lucru care poate da pildă rea. C. NEGRUZZI, I 94. Ba nu așa jupâne!... Almintere...: Dă-mi pe Mândica aldămas! Vrei? ALECSANDRI, T. 828. Manolachi... îi un vânator... grosnic... Almintere... copil blând. id. ib. 948. Să-i aduci o credincioasă ca mine... căci altminteri cine știe cum are să te îmbrobodească. ISPIRESCU, L. 64. Așa gătită îi șede și mai bine decât altminteri. id. ib. 352. / Cântecul ajunsese la auzul popii... altminteri nu ar fi spart părintele, în vreo două rânduri, cobza lui Oprea Chiorul. PAS, L. I 8. Altminteri n' avea decât o haină de soldat. DUMITRIU, B. F. 6. Alminterea... [avea] mâneci lungi și gulerul foarte înalt. id. ib. 161, cf. 10, 119. / (Precedat de prep. î n t r u, după analogia lui într' alt chip) Te încalță' ntr' almintrelea. DOINĂ, 96. / A se face almintrelea = a se schimba. Perirea soarelui... au ținut ca două ceasuri, cât se făcuse pământul și lumea almintrelea. H. KOGĂLNICĂȘANU, LET. III 22/18. / Almintrea... simintrea = într' un fel... într' alt fel. Almintrea văd ochii omului și simintrea fără văd ochii lui Dumnezeu. MS. (sec. XVII) , sp. HEM. 588. / Așa și altminteri = așa și așa. Tuturor le spune, Că simina-i fată Mai așa și altminteri... COȘBUC, F. 100.

2. De(und e)nu, dacă nu. Noră că au sosit pompierii..., almintrelea, ardeam tot. ALECSANDRI, T. 104. Bine făcea adunarea, de era așa amabilă..., căci almintrelea s' ar fi putut expune. ODOBESCU, I 476.

3. Încolo, de altfel. Prostuț, ... almintrele, seamără a fi cam de treabă tânăr. ALECSANDRI, T. 327. Almintere, copil blând. id. ib. 948. / (Adesea în legătură cu prep. d e după analogia lui de altfel). De altminteri, dacă este greu a scrie o istorie contemporană fără părtinire, nu este totuși cu neputință. MAIORESCU, D. I 2. Căci altă minte, el nu avea treabă. HASDĂU, I. C. 69. cf. HEM. 950.

[Accentuat și (rar, pe alocurea) ăltminteri. / și : ăltmînte, ăltmîntrea, ăltmînterea, ăltmîntrelea (SEZ. I, 8/2), ălmîntrele, ălmîntrelea, ălmîntere, ălmîntire, ălmîntrenea (JAHRBÜCHER III 322), ălmîntrine (LB), ălmînterea (JAHRBÜCHER VIII, 81), ăimîntre, ăimîntrea, ăimîntrelea, ămînteri, ămîntere, ămîntire, ămîntele, ămîntirea, ămîntirea, ămînterile (HEM. M. 950), ămîntre, ămîntrele, ămîntrelea, ămîntrelele, ămîntrelele adv.]

ALTO s. m. sg. (Muz.) 1. Registru vocal situat, ca înălțime, între vocea de soprano și cea de tenor. CADĒ, cf. T. POPOVICI, D.M.

2. Partea din cor care cântă cu asemenea voce. ib.

3. Instrument muzical. ib.

- Din ital. alto idem (liter. "înalt").

ALTOAIE s. f. I. = a l t o i u (2). Iau amândoi mirii ciubărul... și, ducându-l la o ultoaie de măr sau păr, varsă apă la rădăcina scelseia. MARIAN, NU. 640.

2. (Transilv.) = a l t o i u (3). CADĒ.

[Pl. -toaie. / și : ultoaie s. f.]

- Cu schimb de sufix pentru altoiu.

ALTOAN s. n. și m. = a l t o i u (2). Cela ce răsădește pomii pe pământul altuia sau ultuiaște, cu acel pământ își pierde și ultoanele. PRAV. MOID. 15/1. Odrasla hultoanei, carea am hultuit, să-mi crească. . . CANTEMIR, IST. 274. Nu s'au putut socoti căpi hultuani lipsesc (a. 1812). URICARIUL, XIV 230. Atitexanx Altoan sau hultoan se chiamă în genere tot felul de pomii altoiici.

HEM. 935. / (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă) Cireșe ultoane-
 mari, galbene, cu gust dulce sălcii. ȘEZ. V 69. Căireshe oltoane.
 ANON. CAR. 332. / (S u b s t a n t i v a t, după omiterea subin-
 telesului p o a m ă sau v i ț ă) Altoană sau hultoană = o varie-
 tate de struguri cu boabe mari și cărnoase, numită și p o a m ă
 g r a s ă. HEM. 935. [Pronunț. -to-an. / Pl. toahe și (rar) -toi
 și : oltoan (TIKTIN), oltan (GR. BAN.), ultoan, hultoan, hultuocan
 s. n. și m. ; (cu schimbare de suf.) altoană, ultoană, ARH. FOLK. VII
 67), hultoană, hultuocană, hultuana, s. f.]

- Din magh. oltovány, oltvány altoiu(3).

ALTOANA s. f. v. altoan,

ALTOI vb. IV. T r a n s. I. (Hort.) A introduce vlăsta-
 tul unei plante în altă plantă. (de obicei de o speță inferioară
 ră), pentru ca aceasta să producă floarea și rodul celei d'in-
 tăiu. Oitenesc = Insero. ANON. CAR. Pădurețul, carele nu va fi ul-
tuit (altuit PRAV. MUNT. ,ap. TDRG), acela nu să chiamă pom. PRAV.
 MOLD. 12₂. Nu odată se ultuește pomul. N. COSTIN, LET. II 98/ 16. Hul-
tuea crengi de cocuș. DRĂGHICI, R. 151/ 28. / A transforma prin al-
 toire. Salcia, cât să căznesti, Pom nu poți s'o altoești (al-
tuești). ZAMNE, P. I 277. / F i g. "Oare ce dihanie se vede colo?
... Am s'o hultuesc cu ploșie" (întinde pușca și trage). AIĂCSAN-
 DRI, T. 368. Voi puterea să i-o altoiți, Cum se altoește Altoiu'n
grădină. MARIAN, D. 342. / A implanta, a sădi în sufletul cuiva o
 anumită însușire. Mândrie, pe care... a știut... s'o altoiască
adânc, și în jalea, și în veselie ostagului român. ODOBRESCU, II
 530.

2. A vaccina. Nevrând a să altoi cu vărsatul de vaca.
 TORGA, S. O. XII 202. Zilele trecute copilul a fost altoit cu vac-

cin de varsat.

3. (Fam.) A da, a arde cuiva o lovitură; a bate, a stinge, a cârpi sdravăn (pe cineva). Stai, neică, să-l altoiesc și eu pe berosan, spuse încercând să se apropie. PAS, L. I 256. Altminsteri... nu i-ar fi altoit arendașul... spinarea cu gârba-ciul. id. ib. 8. Să fi trăit săraca mama, să-ți fi altoit și ție câteva, ca mie în fiecare zi, era mai bine. DUMITRIU, B. F. 45.

[Prez. ind. altoiesc. / și : altuî, (Transilv.) oltoi (dial. oltoni T. PAPANAGI, M.), oltuî (Mold.), ultoi (TDRG.) holtuî, hultuî (PAMFILE), vb. IV.]

- Din magh. oltani idem.

ALTOIALĂ s. f. (Hort., Med.) = altoire. (Pl. -alei.) și : altuială, (Transilv.), oltuială, oltuiala, (Mold.) ultuială, hultuiala s. f.]

- Derivat dela oltoi cu suf. -ială.

ALTOIRE s. f. 1. (Hort.) Acțiunea de a altoi (1). Vara... [este] folositoare pentru implântarea și oltuirea pomilor. CALENDARIU (1814) 66/13.

(Med.)

2. Vaccinare. Cuvânt pe scurt despre oltuirea vârșatului. (1804) B. V. II, 450. Altoirea vârșatului de vacă, ce-i zice vacșin. PISCUPESCU, O. 236/22.

[Pl. -toiri. / și : altuire, (Transilv.) oltoire, oltuire (Mold.) ultuire, ultoire (BIANU, D. S.), hultuire s. f.]

- Abstract verbal al lui oltoi.

ALTOIT s. n. (Hort., Med.) = altoire. În pomet... să se

crească arburile, până ce sânt de oltuit. ECONOMIA, 127/6. [și : altuit, (Transilv.) oltoit, oltuit (Mold.) ultuit, hultuit s.n.]

- Abstract verbal al lui altoi.

ALTOIT, -Ă adj. 1. (Hort.) Care este sau a fost altoit. Pomi hultuți-avea (a. 1812). URICARIUL, XIV 229. Nu fără de folos se săseșo pomi oltuiți în gutui carii nu țin umbră legumelor. ECONOMIA, 118/9. Vișinele sânt de trei feluri : roșii, hultuite (roșii) și sălbatece. ȘEZ. V. 69. / Insula, a cărei iarbă vie cu raze-i altoite... ALEXSANDRI, P. III 317.

2. (Med.) Vaccinat, inoculat. Copiii altoiți să iasă din bănci.

3. (Fam.) Bătut, ciomăgit.

[și : altuit, -ă, (Transilv.) oltoit, -ă (dial. olto-nit ALRT, II, 333), oltuit, -ă, (Mold.) ultuit, -ă, hultuit, -ă adj.]

- Participiul lui altoi cu valoare de adjectiv.

ALTOITOR, -OARE adj., s. m. și f. (Hort., Med.) (Persoană) care altoiește. Traien, ca un nărocit hultuitoriu... [sogoti], că la răsad ca acesta adăpătură cu puhoiu de sânge ca acela să să fie cuvenit. CANTEMIR, HR. 14. Altoitorul trebuie să linăx seamă de vreme, când altoiește. [Pronunț. -to-i-. / și : altuitor, -oare, (dial.) altuitoriu, -oare, (Transilv.) oltoitor, -oare, oltuitor, -oare, (Mold.) ultuitor, -oare, hultuitor, -oare adj., s. m. și f.]

- Derivat dela altoi cu suf. -(i)tor.

ALTOITURĂ s. f. (Hort., Med.) = altoire. Din sălbatic, c'o proastă [simplă] hultuitoră, copaciul schimbă natura. KONAKI, P. 235. [Pronunț. -to-i-. / Pl. -turi. / și : altuitoră, (Transilv.)

oltoitură, oltuitură, (Mold.) ultuitură, hultuitură s. f.]

- Derivat dela altoi cu suf. -itură.

ALTOIU s. n. și m. l. S. n. (Hort.) Altoire. Școala face pe omul ea, și altoiul pomul pom. ZANNE, P. V 505. / (Med.) Vaccin. Altoiul acesta [cu varșat de vacă] nu are nici o omogenie cu cel omenesc. PISCUPESCU, C. 237/ 19.

2. S. n. și m. Pianta altoită, după ce s'a prins și a crescut. Lesia rămasă... o aruncă la un oltoniu sănătos. MARIAN, S. II 65. Măndrele care s mărețe, Nu se țin cu corobere, Fără se țin cu buze moi și cu pere din altoiu. DOINE, 270 (= cu mere din u l t o i u FRANCU-CANDREA, M. 95). / (Ironic) Uită-te bade, și vezi Sara lângă cine șezi ? Lângă oltoale de soc lângă o strămbă de mijloc. DOINE 149. / Pepinieră (școală) de oltoale (altoi). După ce au plinit mlădițele un an. din locul în carele au răsarit se pot muta în alt loc, carele dreptaceala [—spre scesat scop] se gătește în pomet... și se numește școală de oltoiu. ECONOMIA, 127/ 7. În toate comunele rurale ar fi bine să se... facă pepinieră de saduri și oltoale de cele mai variate specii de poame. I. IONESCU, M. 260.

3. S. n. și m. Mlădiță cu care se altoeste. Miciurin... a utilizat o nouă metodă a hibridării pînă "mentor" demonstrând influența "educativă" pe care o joacă altoiul asupra port-altoiului. CONTEMPORANUL, S. II, 1949, nr. 126, 9/ 1. / F i g. În om se pun oltoale, când rele și când bune. I. VĂCĂRESCU, P. 54/ 20. Altoiu de cultură cirilică. HASDEU, I. C. 275. Se dă ea pe lângă mulți..., da, ce face, ce drege, că n'are altoiu de vino'n-cos, e prea greoaie. DELAVRANCEA, S. 44. Zâna mea..., Pune peste jale nou altoi. BĂNIUC, V. 102.

[Pl. -toale. și -toi (TDRG.). / și : altuiu (CADE), oltoi, ultoiu (Ban.), oltonu s. n. și m.]

- Din magh. oltovany, oltvany idem (3).

ALTO-RELIEF s.n. (Sculp.) Relief, ale cărei figuri ies tare în evidență. Cf. b a s o r e l i e f. [Pl. -furi. / și :alto-re-liev s.n.]

ALTO-RELIEV s. b. v. alto-relief.

ALTRUISM s.n. (Fil.) (în opoziție cu e g o i s m) înclinare de a ajuta pe altul, de a se jertfi pentru altul, pornire generoasă. Zămislit din altruismul fără de "asemănare" al d-nu-
lui Iancu. KLOPSTOCK, F. 126. [Pl. - (rar) -isme.]

- N. din fr. altruisme.

ALTRUIST, -A adj., s. m. și f. (Fil.) (în opoziție cu e - g o i s t) (persoană) care acționează pentru binele altora, care e generoasă. C. V. 1949, nr. 9, 36. [Adela] era capabilă și de ac-
țiuni altruiste. IBRAILIANU, A. 24. Odată cu izbucnirea în con-
știință a imaginii femeii tinere... egoismul pasionat ia locul
sentimentelor altruiste. id. ib. 26. [Pl. -isti. -iste.]

-N. din fr. altruiste, germ. Altruist idem.

ALTUI vb. IV. v. altofi.

ALTUIALA s. f. v. altoială.

ALTUIRE s. f. v. altoire.

ALTUIT, -A adj. v. altoit.

ALTUITOR, -OARE adj., s. m. și f. v. altoitor.

ALTOITURA s. f. v. altoitură.

ALTUIU s. n. și m. v. altoiu.

ALT-UNDE(VA) adv. v. alt.

ALUĂȘ s. m. (Stleaj) Fecior în casă, Ischeu. VAIDA. [Pl. -ași.]

- Derivat din magh. al sub. jos cu suf. -aș (cf. ung. alattas subaltern)

ALUAT s. n. 1. Făină frământată cu apă, drojdie și sare, din care se face pâine. Babă de cele bătrâne, Care știu rândul la pâne..., a plămădit aluatul. TEODORĂSCU, P. P. 153. / (Orice) coacă sau pastă din care se fac plăcinte, prăjituri sau medicamente. Cretă albă, bine pisată, și făina de grâu... le mestecăm la oialtă și frământându-le facem aluat. CALENDARIU (1814) 1923. În două căldări cu untdelemn se frigeau aluaturi care odată frite se aruncu într-o căldară cu miere. CĂLINESCU, I. 301. / (Numai la pl.) Prăjituri. Au prins a împodobi bradul... cu diferite fructe, aluaturi și zaharicale. MARIAN, I. 172. În sara ajunului de Crăciun sătencile obicinuesc a dospî coacă... Pun(e), de ia dintr'inea un copil curat cu gura de nouă ori, ținând mînile la spate. Strâng(e) aceste nouă mușcăături, fac(e) un dodonete, pe care îl coace între sobă și-l păstrează peste tot anul sub numele de aluat de Crăciun. ȘEZ. IV 23. / Fig. Material. cf. coacă, pîlm, turtă. Din același aluat sunt făcuți toți oamenii. ZANNE, P. II 377.

2. Aluat de pâine, în cantitate mică, dospit și acrit, întrebuințat (la sate) în locul drojdiei de bere, pentru a produce o fermentație ușoară într-un aluat nedospit; aloțel, plă-

madă. Aluat, aluat = fermentum masse. ANON. 66R. Aluatul mic
într'o vorată toată frământătură dospesce. CANTEMIR, ap.ZANNE,
 P.III 439. Sapte zile veți mânca azime și den ziua de'ntâiu veți
piarde aluatul den casele voastre. BIBLIA (1688) 47². / F i g.
 Ferment. Cămătnicia parece un aluat vechiu este...; neurăție
lucrează. CORNEI, ap.HFM.938. (= Lăcomia este un a l u a t v e -
 chiu...; toată viața ta o dospesce și o pierde. a.1691,ap.TDRG.)
Vă păziți de aluatulu Fariseilor care iaste fățăria. N.TESTAMENT,
 (1648),ap.HFM.938. / Pâne dospită. Nu se va mânca aluatu, pentru-
căstăzi feșiti voi în luna de'ntâiu. BIBLIA(1688) 48².

[Pl. -turi. / Și : aloăt s.n.]

- Din allevatum (=elevatum) : v.bergamasc; levad (cu
 glossa : fermentum, azime).

ALUAȚEL s.m. și n. v. aluățel.

ALUAȚEL s.m. și n. 1. S.m. (Bot.) (Regional) Numele unei
 plante "cu două frunze în două părți", probabil o varietate de
 Ophrys".HFM.939.

2. S.n. alotei

3. S.m.F i g. (Mai ales la pl.) Fii, feți, feciori,
 prunci. DR.VII 395.

[Pl. (1, și 3) -teți, (2) -tele. / Și : aluățel s.m. și n.]

- Probabil un diminutiv recent al lui aluat, derivat cu
 suf. -el.

ALUCINA vb. I. v. halucina.

ALUGĂ s.f. Scobitură în peretele unui tunel, în care se in-
 troduce capătul unei bărne de susținere. LEX.TEHN. [Pl. -luge.]

ALÚGER s.m. v. lujer.

ALUMINÁT s.n. (Chim.) Compus chimic obținut din hidroxid de aluminiu și un metal, hidroxidul de aluminiu jucând rolul unui acid. M.DICT.TEHN. / (Cu funcțiune atributivă) Fata rămăsece în fața oalelor uriașe de metal aluminat, care abureau pe plită. v.ROM.Noembrie 1950,113.[Pl.-nați.]

- Derivat dela aluminiu cu suf.-at.

ALUMINĂ s.f.sg. (Chim.,Min.) Oxid de aluminiu ; servește la fabricarea aluminiului prin electroliză.

-N.din fr. alumine idem.

ALUMINITĂ s.f.,(Chim.) Sulfat bazic natural de aluminiu. LEX.TEHN. [Pl.-nite.]

ALUMINIU s.n. (Min.) Metal malleabil și ductil, ușor ca sticla, dar tare și elastic, a cărui culoare se apropie de a argintului; e foarte răspândit în natură în formă de silicați, fluorură, oxizi, hidroxizi și sulfati ; se extrage îndeosebi din bauxită. LEX.TEHN. [Pl.-miniuri.]

- N.din fr. aluminium idem.

ALUMINOS,-OASA adj. Care conține alumină.

- Derivat dela alumină cu suf.-os.

ALUMINOTERMIE s.f. (Tehn.) Procedeu de sudură autogenă a fierului și oțelului prin aprinderea pulberii de aluminiu. LEX.TEHN. [Pl.-termii.]

-N- din fr. aluminothermie germ.Aluminothermie idem.

ALUN s.m. (Bot.) (Corvulus Avellana) Arbust din familia betulaceelor, având frunze rotunde-cordiforme, ascuțite la vârf și acoperite cu peri aspri, fructele însoțite de un involucreu folia ceu, păros și semideschis cam de aceeași lungime cu fructul, fructele, numite alune, sunt comestibile, crește prin păduri și tufișuri. PANTU, PL². cf. DET. PL. LEMN, 94. O copilă... mlădioasă ca o creangă de alun. EMINESCU, P. 237. Iar sub alun M'apuc să sun Din buciun. MACEDOANSKI, O. I 34. [Copacul] era un stejar sau alun. SAHIA, N. 80. Frunză verde trei aluni. În grădina cea cu pruni. Fac fetele rugăciuni. IARNIK-BĂRSBANU, D. 449. / S p e c i e : alun-turcesc a) (Corvulus Columa), arbust din familia betulaceelor, cu scoarța crăpată, frunzele mai lungi și mai mari decât la Avellana, involucreul dublu, înconjurând fructul numai în partea inferioară; fructele scurte, globuloase, mai late decât lungi; numite alune sau alune turcești, comestibile; crește pe colinele din regiunea montană; uneori se cultivă; b) (Corvulus tubulosa) arbust foarte asemănător cu Avellana, deosebindu-se doar prin forma și culoarea brun-roșcată a fructelor și a involucreului. PANTU, PL². [Pl. aluni.]

- Derivat dela alună după analogia celorlalte numiri de pomi, de ex. prună-prun, mură-mur etc.

ALUN s.m.sg. (Chim.) v. alun.

ALUNĂ vb. I. T r a n s. l. A holba, a zgâi ochii cât alună. Alunează ochii cumplit. CONTEMPORANUL, VII 470.

2. (Despre ochi) A privi ceva holbându-se. Ochii... alunau ceva a încrucisat. ib. VII 464.

[Prez. ind. alunez.]

- Derivat dela alună.

ALUNĂ s.f. (Bot.) 1. Fructul (comestibil) al alunului. PANTU, PL². Strafide, smochine, alune era destule. NECULCE, LET. II 343/17. O cojită de alună trag locuste podu-l scutur[ă]. F. MINESCU, P.196. Său amestecat cu muc de lumânare și alună ar. s.ă. CRĂNGA, A.86. Să-i dea câte o trăistută de alune. ISPIRESCU, L.92. Tupăiau pe fire de lejnicioară pitulici cât alunse. SADOVEANU, N.F.67. Fose verde și-o alună ! IARNIK-BĂRSĂNEANU, D. 311,320 etc. / Aluna turcești = fructele (comestibile) ale ambelor specii de a l u n t u r c e s c. / Alune americane = semințele oleaginoase comestibile ale plante Arachis hypogaea, originară din America tropicală și cultivată mult din cauza semințelor sale. PANTU, PL².

2. (Regional) Cartof. VICIU, GL. / Compus : alună de pământ = a) c a r t o f. (LB., cf. MANDRESCU, UNG.76); b) a l u n e l e (II 1) HEM.952, cf.955,958, PANTU, PL².

3. (Regional) (În forma n u n ă) = a l u n i c ă (I). Com.V. BĂJĂNICĂ (Poiana-Bihor).

[Pl. -alune.]

ALUNAR¹ s.m. 1. Vânzător de alune. Cf. a l u n ă r e a - s ă. Un alunar se prelingea tiptil și suot... După el își făcea loc... un rahaziu. KLOPSTOCK, F.219.

2. (Ornit.) = gaită de munte. DOMBROSKY, P.65. Alunariul... trăeste prin alunisuri și se nutrește cu alune, pe cari le sparge cu ciocul și apoi le mănâncă... E bun de vânat. Numirea e uzitată atât în Bucovina, cât și în Tara Bârsă și în Transilvania. MARIAN, O. II 407. Trece o gaită, trece un alunar, Din zbor mă ceartă cu cârcăiri. SADOVEANU, V.F.111.

3. (Zool.) (Regional) (Myoxus avellanarius). Mic șoare-

ce de pădure, numit și p r i c o l i c i u, a l u n a r i u, n i
ș i n a r, p â l ș sau p â ș. HEM.947.

[Pl.-nari. / Și : (dial.) alunării s.m.]

- Derivat dela alună cu suf. -ar.

ALUNAR² s.m. Tufă de alun; alunet. (LB). Între brazdele
ogorului sareau vreo câteva cioare, ascunzându-se între alunari.

CONTEMPORANUL, III 781. [Pl.-nari. / Și : (dial.) alunării s.m.]

- Derivat dela alun cu suf. -ar.

ALUNAREASA s.f. Vânzătoare de alun. [Pl.-rese.]

- Derivat dela alunar cu suf. -easă.
